

PATVIRTINTA
Lietuvos Respublikos Seimo
Priklausomybių prevencijos komisijos
2025 m. rugsėjo 24 d. posėdyje
(Posėdžio protokolas Nr. 142-P-9)

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PRIKLAUSOMYBIŲ PREVENCIJOS KOMISIJA**

2024 M. GRUODŽIO MĖN. - 2025 M. BIRŽELIO MĖN. VEIKLOS ATASKAITA

Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisija (toliau – Komisija) yra nuolat veikianti Komisija, sudaryta 2024 m. gruodžio 3 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XV-25 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų sudarymo“ (toliau – Nutarimas).

Nutarimu patvirtinta ši Komisijos sudėtis:

- 1) Dainoras Bradauskas;
- 2) Andrius Busila;
- 3) Saulius Čaplinskas;
- 4) Rimas Jonas Jankūnas;
- 5) Algirdas Sysas;
- 6) Tomas Tomilinas;
- 7) Daiva Ulbinaitė;
- 8) Arūnas Valinskas.

2024 m. gruodžio 4 d. Komisijos posėdyje, Komisijos pirmininku buvo išrinktas Saulius Čaplinskas. Komisijos pirmininkas patvirtintas Lietuvos Respublikos Seimo 2024 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. XV-38 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo komisijų pirmininkų ir jų pavaduotojų patvirtinimo“.

2024 m. gruodžio mėn. – 2025 m. birželio mėn. Komisijoje dirbo šie Seimo nariai:

- 1) Saulius Čaplinskas (Komisijos pirmininkas);
- 2) Dainoras Bradauskas;
- 2) Andrius Busila;
- 4) Rimas Jonas Jankūnas;
- 5) Algirdas Sysas;
- 6) Tomas Tomilinas;
- 7) Daiva Ulbinaitė;
- 8) Arūnas Valinskas.

2024 m. gruodžio mėn. – 2025 m. birželio mėn. Komisijos pirmininkas sušaukė 9 Komisijos posėdžius (išvažiuojamąjį posėdį, bendrą posėdį kartu su Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija ir Asmenų su negalia teisių komisija). Komisijos nariai dalyvavo Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos, Socialinių reikalų ir darbo komiteto ir Švietimo ir mokslo komiteto bendrame posėdyje, kuriame buvo svarstomas klausimas „Dėl vaikų saugumo socialiniuose tinkluose“. Posėdžiuose svarstyti 25 parlamentinės kontrolės klausimai, 15 kitų klausimų, papildomos komisijos teisėmis svarstytas Akcizų įstatymo Nr. IX-569 4 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas [XIVP-4186](#) (toliau – Projektas), Seimui pateikta papildomos komisijos [išvada](#) dėl šio projekto.

Komisija kartu su Pasaulio sveikatos organizacijos biuru Lietuvoje Seime 2025 m. vasario 19 d. organizavo diskusiją „Alkoholio kontrolės politikos poveikis Lietuvai: Baltijos alkoholio kontrolės politikos projekto įžvalgos (2020–2025 m.)“, kurioje buvo pristatyti ir aptarti pagrindiniai Baltijos alkoholio kontrolės politikos projekto (2020–2025 m.) rezultatai. 2025 m. birželio 2 d. kartu su Pasaulio

sveikatos organizacijos biuru Lietuvoje Seimo Spaudos konferencijų salėje surengė spaudos konferenciją, skirtą Pasaulinei dienai be tabako paminėti – „Atskleiskime tiesą – demaskuokime patrauklumą!”.

Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas: 2025 m. kovo 5 d. Seime surengė konferenciją „Vaikų mityba Lietuvos ugdymo įstaigose: švietimo, sveikatos, ekonomikos ir politikos sanglauda“, 2025 m. kovo 17–19 d. Reikjavike (Islandija) dalyvavo Islandijos prevencijos modelio „Planet Youth“ tarptautinėje metinėje konferencijoje, balandžio 17 d. Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto Medicinos mokslo centre dalyvavo Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento kartu su Vilniaus universiteto Medicinos fakultetu, Pasaulio sveikatos organizacijos biuru Lietuvoje ir Lietuvos neformaliojo švietimo agentūra surengtoje mokslinėje–praktinėje konferencijoje „Visuomenės psichikos sveikata: psichoaktyvios medžiagos jauno žmogaus aplinkoje“, gegužės 16 d. Kaune dalyvavo Priklausomybės ligų specialistų asociacijos surengtoje diskusijoje „Tvarus bendradarbiavimas priklausomybių srityje: politika, specialistas, visuomenė“.

Informacija apie Komisijos posėdžius ir kitus renginius nuolat buvo skelbiama Seimo internetiniame tinklalapyje, siunčiama Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Ryšių su visuomene skyriui, Komisija ataskaitiniu laikotarpiu parengė 15 informacinių pranešimų žiniasklaidai.

Komisija nagrinėjo visus Seimo dokumentų valdymo sistemoje Komisijai adresuotus raštus, pareiškimus, kreipimus ir kitus dokumentus, parengė ir išsiuntė atsakymus į gautus paklausimus, kreipimus, raštus, prašymus, iniciatyvinius raštus.

Komisijoje svarstyti įstatymų projektai:

- Lietuvos Respublikos Akcizų įstatymo Nr. IX-569 4 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymo projektas [XIVP-4186](#)

Seimo paskirta pateikti papildomos komisijos [išvadą](#) dėl projekto Nr. [XIVP-4186](#), Komisija 2025 m. gegužės 7 d. posėdyje svarstė projektą ir priėmė sprendimą nepritarti iniciatorių pateiktam Akcizų įstatymo Nr. IX-569 4 ir 27 straipsnių pakeitimo įstatymo projektui [XIVP-4186](#) ir siūlyti pagrindiniam Biudžeto ir finansų komitetui projektą atmesti, atsižvelgiant į Teisingumo ministerijos Europos Sąjungos teisės grupės išvadoje pateiktus argumentus.

Iniciatorių parengtame įstatymo pakeitimo projekte siūloma nustatyti išimtį ūkininkams, gaminantiems tradicinius alkoholinius gėrimus, nesteigti akcizais apmokestinamų prekių sandėlio ir papildyti Akcizų įstatymo 27 straipsnio 1 dalį nauju 11 punktu, nustatant išimtį, kad ūkininko gaminami tradiciniai alkoholiniai gėrimai yra atleidžiami nuo akcizų. Iniciatorių parengtame Aiškinamajame rašte dėstoma, kad naminės degtindarystės ir kitų tradicinių gėrimų gamyba yra svarbi Lietuvos tautinio paveldo dalis, todėl ji turėtų būti išsaugoma ir pristatoma kaip kultūrinė vertybė. Įstatymo projekto nuostatų įgyvendinimas skatintų kaimo turizmo plėtrą, sudarytų sąlygas įtraukti atskirus namų gamybos alkoholinius gėrimus į tautinio paveldo sąrašą bei skatintų atsakingą ir saikingą jų vartojimą. Taip pat sudarytų sąlygas perdirbti perteklinius šalyje užaugintus rugius, uogas bei medų, prisidėtų prie naujų darbo vietų kūrimo kaimo turizmo sodybose.

Komisijos nuomone, sprendimai dėl alkoholio gamybos, prekybos ar vartojimo išimčių turi būti vertinami pirmiausia sveikatos politikos kontekste, o ne pagal svarbą Lietuvos paveldui, kaimo vietovių gyvybingumui ar kaimo turizmo plėtros skatinimui.

Lietuvos Respublikos Seimas 2023 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. XIV-1982 patvirtino Nacionalinę darbotvarkę narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų (toliau – Darbotvarkė). Strateginis Darbotvarkės tikslas – sukurti sveikesnę ir saugesnę visuomenę, kurioje kiekvienam žmogui siekiama padėti išvengti alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos ar ją sumažinti, taip pat sudaromos galimybės rūpintis savo, šeimos ar bendruomenės narių sveikata, socialine ir ekonomine gerove. Siekiant trečiojo Darbotvarkės tikslo keliamas uždavinys įgyvendinti tyrimais grindžiamas alkoholio ir tabako bei su tabako gaminiais susijusių gaminių kontrolės politikos priemonės bei tobulinti akcizų politiką, susiejant ją su infliacija ir

užkertant kelią atskirų alkoholinių gėrimų grupių apmokestinimo išlygoms, todėl, Komisijos nuomone, parengtas Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 4 straipsnio ir 27 straipsnio pakeitimo įstatymo projektas XIVP-4186 yra nesuderinamas su Darbotvarkės tikslais ir uždaviniais.

Svarstyti svarbiausi parlamentinės kontrolės klausimai:

▪ Dėl Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento veiklos

Gruodžio 18 d. Komisija pirmame naujos kadencijos posėdyje išklausė Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento veiklos pristatymo.

Posėdyje Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento (toliau – NTAKD) direktorė Rita Sketerskienė išsamiai pristatė NTAKD veiklą.

Narkotikų tabako ir alkoholio kontrolės departamentas – Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstaiga, veikianti Vilniuje. Departamentas veikia sveikatos apsaugos ministrui pavestoje visuomenės sveikatos priežiūros, įskaitant alkoholio, narkotikų ir tabako kontrolę, valdymo srityje. Departamento veiklos tikslas – dalyvauti formuojant valstybės politiką narkotikų, tabako ir alkoholio prevencijos ir kontrolės srityje, siekiant alkoholio, tabako ir narkotikų daromos žalos visuomenei sumažinimo arba jos išvengimo, ir ją įgyvendinti.

Komisijos nariai buvo informuoti apie 2023 m. gegužės 23 d. Seimo [nutarimu](#) patvirtintą svarbiausią kuriojamos srities dokumentą – nacionalinį susitarimą – „Nacionalinė darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio vartojimo prevencijos ir kontrolės klausimais iki 2035 m.“.

Šio dokumento įgyvendinimą koordinuoja NTAKD, kuris kartu su 15 atsakingų institucijų dirba išvien, siekiant šiame dokumente įvardintų rezultatų: dvigubai mažesnio suvartojamo alkoholio kiekio, tenkančio gyventojams (amžius – 15+), dvigubai mažiau rūkiusiųjų per paskutinį mėnesį 15–64 m. gyventojų dalies, išlaikyto dvigubai mažesnio nei ES šalyse narkotikų vartojimo paplitimo tarp 15–64 m. gyventojų, tris kartus išaugusio pakaitinio gydymo, žemo slenksčio paslaugų teikimo aprėpties, dvigubai sumažėjusio švirkščiamųjų narkotikų vartojimo laisvės atėmimo vietų įstaigose, suvaldyto naujų ŽIV atvejų, siejamų su švirkščiamųjų narkotikų vartojimu, plitimo, 0 mirčių dėl narkotikų perdozavimo.

Departamentas vykdo Europos Sąjungos narkotikų agentūros (*angl. European Union Drugs Agency, EUDA*) nacionalinio koordinatoriaus funkcijas Lietuvoje. EUDA pakeitė iki 2023 m. birželio veikusį Europos narkotikų ir narkomanijos stebėsenos centrą bei įgavo naujų įgaliojimų. Siekiama efektyviau spręsti vis sudėtingesnę ir sparčiai besikeičiančią narkotikų reiškinį. Naujos agentūros veiklos sritimi išliks su narkotikais susijusi stebėsenos bei pasirengimo vystymas ir kompetencijų stiprinimas.

Departamento 2025 m. veiklos prioritetai: psichoaktyviųjų medžiagų (PAM) vartojimo mažinimo politikos įgyvendinimo tęstinumas, psichoaktyviųjų medžiagų paklausos ir pasiūlos mažinimas. Žalos mažinimo klausimas perduotas Respublikinio priklausomybės ligų centro kompetencijai.

NTAKD yra išsikėlęs tikslą stiprinti bendradarbiavimą tarp savivaldybių, siekiant PAM vartojimo mažinimo ir turi viziją – Lietuva, kur savivaldybėse įgyvendinamos įrodymais grįstos prevencijos priemonės, veiksmingai mažinančios PAM vartojimą.

NTAKD atlieka licencijavimo, narkotikų ir jų prekursorių kontrolės, tabako ir alkoholio kontrolės, naujų psichoaktyviųjų medžiagų nacionalinio ES ankstyvojo perspėjimo sistemos koordinatoriaus funkciją, yra viena iš taržinybinės psichoaktyvų efektą sukeliančių medžiagų rizikos vertinimo komisijos narė.

Išsakyti ir iššūkiai, su kuriais susiduria Departamentas, tokiais kaip žmoniškųjų išteklių trūkumo klausimas, Lietuvos Respublikos pluoštinių kanapių įstatymo įgyvendinimas ir jo pakeitimų iniciatyvos.

▪ **Dėl 2024 m. Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų Europos mokyklose tyrimo (*angl. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD*) nacionalinių rezultatų**

Komisija, nusprendusi plačiau gilintis į esamą situaciją, gruodžio 18 d. nutarė susipažinti su naujausio Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų Europos mokyklose tyrimo (*angl. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD*) rezultatais. ESPAD yra didžiausias pasaulyje moksleivių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo tendencijas nagrinėjantis tyrimas, kuriame dalyvauja apie 40 Europos šalių. ESPAD tyrimo pagrindinis tikslas – surinkti palyginimui tinkamus ir patikimus duomenis apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo ir kito rizikingo elgesio paplitimą 15–16 metų amžiaus moksleivių grupėje Europoje, siekiant stebėti ir atskirų šalių, ir bendras visų šalių tendencijas.

Lietuva 2024 metais ESPAD tyrime dalyvavo jau aštuntą kartą (nuo 1995 metų). Paskutinį kartą tyrimas buvo atliktas 2019 m. Nuo 2024 metų tyrimo įgyvendinimą Lietuvoje organizuoja Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas. Iš viso 2024 metais mokyklose vykdytoje anoniminėje ESPAD apklausoje dalyvavo 4 792 15–16 metų amžiaus Lietuvos moksleiviai. Tyrimą atliko Klaipėdos universiteto tyrėjų grupė.

Pastaruoju metu Lietuvos mokyklose kyla iššūkiai dėl moksleivių nelegalaus elektroninių cigarečių ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Komisija turėjo galimybę išgirsti naujausiai atlikto Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose 2024 m. tyrimo (*angl. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD*) rezultatus, kuriuos posėdyje pristatė ESPAD nacionalinio tyrimo tyrėjos. Mokslininkės prof. dr. Aelita Bredelytė ir doc. dr. Laura Šaltytė-Vaisiuskė pristatė pagrindinius nacionalinius rezultatus.

Cigarečių vartojimas

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad elektroninių cigarečių panorėję lengvai arba labai lengvai galėtų gauti 55,6 proc. moksleivių: 57,4 proc. merginų ir 53,9 proc. vaikinių, kaitinamojo tabako gaminių – 23,3 proc. moksleivių: 21,2 proc. merginų ir 25,3 proc. vaikinių, vandens pypkę – 13,2 proc. moksleivių: 11,4 proc. merginų ir 14,9 proc. vaikinių. Beveik pusė respondentų (49,1 proc.) teigė, kad, jeigu norėtų, tabako cigarečių gautų lengvai ar labai lengvai (palyginti su 2019 metais, jis sumažėjo 8,5 procentiniais punktais).

Daugiausiai bent kartą gyvenime vartojusių elektronines cigaretes moksleivių buvo 2019 metais – 65,1 proc. 2024 metais jų sumažėjo iki 51,2 proc., tačiau rodiklis vis dar išlieka labai aukštas. 2024 metais bent kartą gyvenime elektronines cigaretes vartojusių merginų skaičius yra reikšmingai didesnis nei vaikinių (atitinkamai 54,5 proc. ir 48,0 proc.).

Bent kartą gyvenime tabako cigaretes vartojo 33,6 proc. respondentų (33,5 proc. vaikinių ir 33,6 proc. merginų), t.y. mažiausi skaičiai nuo 2003 metų. Nuo 2003 metų tabako cigarečių vartojimas sumažėjo du su puse karto (nuo 80,1 proc. iki 33,6 proc.). Iki 2015 metų cigaretes rūkančių vaikinių skaičius buvo didesnis nei merginų, tačiau pastaruoju metu supanašėjo.

Išvada, kad cigarečių vartojimo rodikliai išlieka aukšti, bet yra geriausi per visą ESPAD tyrimų istoriją. Situacija pagerėjo nuo 2019 metų, bet yra blogesnė nei 2015 metais.

Kanapių ir kitų narkotikų vartojimas

16,5 proc. moksleivių (17,8 proc. vaikinių ir 15,2 proc. merginų) teigė, kad panorėjus lengvai arba labai lengvai gautų kanapių. Kanapių suvokiamas prieinamumas buvo aukščiausias 2007 metais, tačiau nuo to laiko iki 2024 metų jis sumažėjo nuo 27,8 proc. iki 16,5 proc. Palyginus su 2019 metais, 2024 metais moksleivių, teigusių, kad panorėjus kanapių gauti būtų lengva arba labai lengva, sumažėjo 7,1 procentiniais punktais.

Kanapes bent kartą gyvenime nurodė vartoję 11,6 proc. respondentų. Bendras kanapių bent kartą gyvenime vartojusių skaičius yra mažiausias nuo 2003 metų. Merginų skaičius augo iki 2019 metų, tačiau 2024 metais jis sumažėjo 6,8 procentiniais punktais.

Bent kartą gyvenime bent vieną iš narkotikų nurodė vartoję 13,3 proc. paauglių (iš jų 11,3 proc. merginų ir 15,3 proc. vaikų). Tai mažiausias bendras skaičius nuo stebėjimo pradžios. Palyginti su 2019 metais, tokių moksleivių sumažėjo 5,8 procentiniais punktais.

Išvada, kad kanapių vartojimo rodikliai geriausi nuo 2003 m. Kitų nei kanapės narkotikų vartojimo rodiklių situacija yra nevienareikšmė, nors bendri rodikliai išlieka vieni mažiausių nuo stebėjimo pradžios.

Naujos psichoaktyviosios medžiagos

Bent kartą gyvenime naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartoję nurodė 3,7 proc. respondentų (panašiai merginų ir vaikų), o 1,8 proc. respondentų nebuvo dėl to tikri. Mažiausi vartojimo skaičiai nuo stebėjimo pradžios. Palyginti su 2019 metais sumažėjo 1,9 procentiniais punktais.

Išvada, kad naujų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimas mažiausias nuo 2015 metų.

Alkoholio vartojimas

Bent kartą gyvenime alkoholį vartojo 72,6 proc. respondentų: merginų – 77,5 proc., o vaikų – beveik 68 proc. Tai mažiausi skaičiai nuo 1995 metų. Nuo 1995 metų bent kartą gyvenime vartojusių alkoholį moksleivių skaičius sumažėjo 22,4 procentiniais punktais. Intensyvesnis mažėjimas pastebimas nuo 2015 metų. Net 12,6 proc. apklaustųjų teigė, kad alkoholio gauna iš tėvų, 10,3 proc. jo gauna ar perka iš kitų jaunuolių, 3,7 proc. perka alkoholį parduotuvėje, 0,5 proc. perka baruose ar kavinėse, daugiau kaip pusė respondentų nurodė, kad alkoholio gauna kitais būdais.

Išvada, kad alkoholio vartojimo rodikliai yra geriausi per visą ESPAD tyrimų istoriją, bet išlieka aukšti.

Atsižvelgiant į tai, kad net 12,6 proc. respondentų dažniausiai alkoholio gauna iš tėvų, o 9 proc. – gauna / perka iš kitų suaugusiųjų, rekomenduojama toliau šviesti suaugusius žmones apie alkoholio vartojimo žalą, ypač vaikystėje ir paauglystėje.

Alkoholinių gėrimų įsigijimo analizė patvirtino, kad jie vis dar yra plačiai parduodami įvairiose vietose, kuriose tokio amžiaus jaunuoliams juos parduoti draudžiama. Mokslininkų rekomendacija yra ieškoti efektyvesnių būdų kontroliuoti alkoholinių gėrimų jaunesniems nei 20 metų asmenims pardavimą parduotuvėse, alinėse, restoranuose, baruose, diskotekose ir užtikrinti veiksmingą alkoholio kontrolės priemonių įgyvendinimą.

Alkoholio vartojimo priežasčių analizė atskleidžia, kad alkoholis vartojamas siekiant nusiraminti, pamiršti apie problemas, įveikti blogą nuotaiką, smagiai praleisti laiką, pritapti patinkančių žmonių grupėje. Šios priežastys rodo poreikį labiau rūpintis moksleivių psichine gerove ir jų socialiniais įgūdžiais. Tyrimas parodė, kad šioje srityje kai kas yra daroma. Apie tai galima spręsti iš to, kad 56,2 proc. respondentų nurodė, jog per pastaruosius dvejus metus iki apklausos dalyvavo veiklose, kuriose interaktyviai mokėsi, kaip geriau tvarkytis su pačiu (pačia) savimi, 56,8 proc. respondentų nurodė, kad jie tuo pačiu metu interaktyviai mokėsi, kaip bendrauti su kitais. Tačiau tikriausiai tokių veiklų nepakanka, nes moksleiviai ieško nusiramavimo ir smagumo bei stiprina socialinius ryšius vartodami alkoholį.

Mokslininkų išvadose yra rekomenduojama skirti daugiau dėmesio psichologinei moksleivių pagalbai ir interaktyvioms prevencinėms veikloms, kad tiek psichologinė pagalba, tiek veiklos būtų moksleiviams labiau prieinamos ir efektyvios.

Medikamentų vartojimas be gydytojo paskyrimo

Raminamuosius ar migdomuosius vaistus be gydytojo paskyrimo bent kartą gyvenime vartojo 22,8 proc. apklaustųjų: 31,1 proc. merginų ir 14,8 proc. vaikinių. Nuo 2003 metų išaugo 9,3 procentiniais punktais. Nuo pat 2003 metų merginų dalis yra didesnė. Abiejų lyčių kaitos tendencija išlieka proporcinga.

Raminamųjų ar migdomųjų vaistų suvokiamas prieinamumas yra mažiausias nuo 2003 metų. 22,3 proc. respondentų (29,5 proc. merginų ir 15,3 proc. vaikinių) teigė, kad jiems būtų lengva arba labai lengva gauti. Nuo pat 2003 metų merginų šių vaistų prieinamumą vertino kaip lengvesnį nei vaikinai.

Išvada, kad raminamųjų ir migdomųjų vartojimas be gydytojų paskyrimo toliau auga. 2024 m. 22,8 proc. respondentų teigė, kad bent kartą gyvenime raminamuosius ar migdomuosius vaistus vartojo be gydytojų paskyrimo, tai yra pats didžiausias rodiklis nuo 2003 metų. Ypač ši problema būdinga merginoms. Paaiškėjo, kad dažniausiai raminamųjų ar migdomųjų vaistų be gydytojų paskyrimo respondentai gaudavo iš savo šeimos narių, jiems žinant (18,2 proc.), ir gana retai iš kitų šaltinių. Šie faktai rodo, kad dalis tėvų neatsakingai žiūri į savo vaikų negalavimus ir savarankiškai juos gydo be gydytojų priežiūros.

Mokslininkų rekomendacija yra skirti daugiau dėmesio tėvų švietimui šiuo klausimu ir siekti labiau įtraukti tėvus į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevenciją.

Lošimai ir kompiuteriniai žaidimai

Per pastaruosius 12 mėnesių iki apklausos iš pinigų teigė lošę 14,3 proc. respondentų (4,2 proc. merginų ir 24,1 proc. vaikinių). Palyginti su 2019 metų duomenimis, 2024 metais pastebimas augimas 2,5 procentiniais punktais, labiausiai tarp vaikinių (iš pinigų lošiančių vaikinių padaugėjo 4 procentiniais punktais).

Per pastarąsias 30 dienų iki apklausos, kai reikėjo eiti į mokyklą žaidė 72,5 proc. respondentų, o dienomis, kai nereikėjo eiti į mokyklą – 80,7 proc.. Vaikinams labiau nei merginoms būdingi dažni ir ilgi žaidimai. Palyginti su 2019 metais, 2024 m. kompiuterinius žaidimus žaidžia 3,8 procentinio punkto daugiau paauglių.

Tyrimo išvada skelbia, kad azartiniai lošimai ir kompiuteriniai žaidimai moksleivių tarpe populiarėja.

Dalyvavimas prevencinėse veiklose

Informacinėse veiklose apie alkoholio neigiamą poveikį ir žalą bent kartą dalyvavo 56,8 proc. moksleivių (61,4 proc. merginų ir 52,4 proc. vaikinių), tabako – 51 proc. moksleivių (53,2 proc. merginų ir 48,9 proc. vaikinių), narkotikų – 45,9 proc. respondentų (49,1 proc. merginų ir 42,7 proc. vaikinių), lošimo iš pinigų, žaidimų ar interneto – 27,4 proc. paauglių (24,6 proc. merginų ir 30,1 proc. vaikinių).

Dažniausiai moksleiviai (58,5 proc.) prevencinėse veiklose dalyvavo mokykloje, daugiau merginų nei vaikinai. O mokykloje veiklose po pamokų dalyvavo 5,2 proc. respondentų, daugiau vaikinių nei merginų. Už mokyklos ribų prevencinėse veiklose nurodė dažniausiai dalyvavę 14 proc. paauglių.

Vienoje iš tyrimo išvadų nurodoma, kad Lietuvoje vykdomos prevencinės veiklos aprėpia ne visus moksleivius. Tai reiškia, kad nuoseklių, ilgalaikių prevencinių programų įgyvendinimas šiai dienai nėra užtikrinamas visose savivaldybėse. Tai patvirtino ir posėdyje dalyvavusios Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovės, kurios akcentavo, kad dar ne visose savivaldybėse kreipiamas tinkamas dėmesys į prevencines veiklas. Yra pasiekta, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministras tvirtinta ilgalaikių prevencinių programų kokybės kriterijus ir nustato vertinimo tvarką, parengia rekomendacijas dėl prevencinių programų įgyvendinimo.

Taip pat ir tyrimo išvadose yra rekomenduojama stiprinti moksleivių informavimą apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo žalą. Ir tai daryti rekomenduojama anksčiau nei moksleiviams sukanka 13 metų, kadangi, kaip parodė duomenys, dalis moksleivių pradeda kasdien rūkyti tabako cigaretes, vartoti elektronines cigaretes ar „pasigeria“ nuo alkoholio būdami 9 metų ir jaunesni.

▪ Dėl žmonių sveikatai kylančios didelės rizikos dėl apsinuodijimų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais ypač nepilnamečių asmenų tarpe. Psichotropinių medžiagų, tabako gaminių ir su jais susijusiais gaminių prieinamumo ir kontrolės

Sausio 29 d. Komisija rinkosi į posėdį, kuriame svarstė klausimą dėl žmonių sveikatai kylančios didelės rizikos dėl apsinuodijimų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais, ypač nepilnamečių asmenų tarpe.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Toksikologijos centro vadovo dr. Robertas Badaro nuomone, nėra žinoma, kokiomis psichoaktyviosiomis medžiagomis apsinuodija paaugliai. Šiandien jau skaičiuojame tūkstantąjį psichoaktyviųjų medžiagų pavadinimą. Dėl vis augančio naujųjų psichoaktyviųjų medžiagų skaičiaus, nebeskirstome jų į grupes, priskiriame vienai, naujųjų psichoaktyviųjų medžiagų, grupei. Nustatyti galime tik keliolika procentų iš esamų tūkstančio medžiagų, kuriomis apsinuodija mūsų nepilnamečiai. Todėl labai džiaugiuosi atsiradusiomis narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorinių tyrimų galimybėmis Nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijoje. Tyrimų rezultatai padės gydytojų darbe kiekybiškai ir kokybiškai nustatyti medžiagas. Šių tyrimų reikia pediatrams, reanimacijos ir intensyviosios terapijos skyriaus gydytojams, psichiatrams.

Apie apsinuodijimų nuo narkotinių ir psichotropinių medžiagų skaičiaus augimą patvirtino ir Komisijos posėdžio pranešėjas Sveikatos apsaugos ministerijos Psichikos sveikatos skyriaus vedėjas Ignas Rubikas.

2023 m. nepilnamečiai asmenys (iki 18 m.) dėl apsinuodijimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis į sveikatos priežiūros įstaigas kreipėsi 203 kartus (2022 m. – 133). Dėl šios priežasties 144 kartus jiems buvo skirtas ambulatorinis gydymas, o 59 kartus – stacionarinis gydymas.

2023 m. nepilnamečių asmenų apsinuodijimo atvejai sudarė 34,5 proc. visų registruotų apsinuodijimo narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis atvejų (2022 m. – 29,6 proc.). Lyginant su 2022 m., nepilnamečių asmenų apsinuodijimo atvejų padaugėjo 52,6 proc.

Iš viso 2023 m. į sveikatos priežiūros įstaigas kreipėsi 169 apsinuodiję nepilnamečiai asmenys (2022 m. – 115). Per metus narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis apsinuodijusių nepilnamečių padaugėjo 47 proc. Tarp 2023 m. apsinuodijusių nepilnamečių buvo 104 vaikinai ir 65 merginos (2022 m. – 66 vaikinai ir 49 merginos). 2023 m. apsinuodijo du 1 m. amžiaus vaikai. Iš viso 2023 m. apsinuodijo penki vaikai iki 5 m. amžiaus.

2023 m. į Lietuvos asmens sveikatos priežiūros įstaigas dėl apsinuodijimų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis kreipėsi 482 asmenys (2022 m. – 381). Pastebima, kad nuo 2020 m. narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis apsinuodijusių asmenų skaičius didėjo, o 2023 m. dar labiau išaugo ir buvo 26,5 proc. didesnis nei prieš metus. Per metus į asmens sveikatos priežiūros įstaigas dėl apsinuodijimų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis kreipėsi tris kartus daugiau vyrų nei moterų (atitinkamai 362 ir 120).

2023 m. Lietuvoje buvo nustatyti 74 mirties atvejai, kurių pagrindinė priežastis – narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas, o su narkotikų vartojimu siejamas mirtingumas siekė 2,58 mirtis 100 tūkst. gyventojų. 2023 m. buvo nustatytos dvi nepilnamečių asmenų mirtys, kurias sukėlė narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas. 2023 m. karfentanilis buvo aptiktas 29 asmenų, kurių pagrindinė mirties priežastis buvo narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimas, organuose ir biologiniuose skysčiuose (2021 m. – 16, 2022 m. – 31), o 6 mirties atvejais buvo aptiktas sintetinis katinonas 3-CMC (2 atvejais kartu su karfentaniliu).

Lietuva 2019 m. buvo 3 vietoje kaip viena iš šalių daugiausiai suvartojančių benzodiazepinų (BZD) grupės vaistų (*centrinę nervų sistemą slopinantys raminamieji ir migdomieji vaistai, skirti trumpalaikiam nerimo ir nemigos gydymui*), 2021 metais atsūdūrė jau 7 vietoje. Pagerėjimą lėmė 2020 m. patvirtintos BZD skyrimo ir vartojimo mažinimo ar nutraukimo metodinės rekomendacijos, kuriose yra aiškiai reglamentuoti BZD pirmą kartą skyrimo terminai (iki 12 savaičių). Taip pat atkreiptas gydytojų dėmesys, kad vaistai skiriami vadovaujantis vaisto charakteristikų santrauka bei kitos priemonės, kurių buvo imtasi.

Sveikatos apsaugos ministerija yra numačiusi ir atsako priemones kovai su aptariama problema: teisėkūros iniciatyvas, informacines kampanijas, regionines ir nacionalines pažangos priemones, Nacionalinės darbotvarkės 2024-2026 m. plano priemonę, skirtą gerinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo kontrolės ir prevencijos koordinavimą savivaldybės lygiu, kitas.

Derinamas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo patvirtinimo“ [projektas](#).

Valstybės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktorė Goda Aleksaitė posėdyje pristatydama elektroninių cigarečių ir jų pildyklių rinkos priežiūrą, pranešė, jog iki 2024 m. lapkričio 1 d. iš **436** atliktų elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių ženklavimo, sudėties ir kokybės patikrinimų dėl atitikimo teisės aktų reikalavimams, **96 proc.** jų neatitiko. Ištirta **117** bandinių, iš jų **89,7 proc.** neatitiko reikalavimų.

Posėdžio metu pristatytos Narkotinių ir psichotropinių medžiagų laboratorinių tyrimų galimybės ir plėtos perspektyvos Nacionalinėje visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijoje ir tyrimų prieinamumo didinimo galimybės.

2024 m. liepos 1 d. laboratorija kaip narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolę vykdančioji institucija atsirado Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatyme.

Išigyta ir įdiegta šiuolaikinius apsinuodijimų diagnostikos poreikius atitinkanti laboratorinė įranga, tinkanti nuodingų organinių medžiagų, psichoaktyviųjų medžiagų ir metalų koncentracijos nustatymo žmogaus biologinėse terpėse tyrimams atlikti.

Apibendrinamas posėdį, Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas kalbėjo, kad kontroliuojant legalias narkotines ir psichotropines medžiagas, lygiagrečiai turime galvoti ir apie nelegalių medžiagų užkardymą. Tęsiant šio klausimo svarstymą, turėsime dar kalbėtis ir su Valstybės sienos apsaugos tarnyba, taip pat policijos, muitinės įstaigomis. Nepaprastai svarbu, kalbant apie nepilnamečius asmenis ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimą, didinti paslaugų prieinamumą ir skatinti įvairias iniciatyvas tikslinėse grupėse. Pasitelkti pirminės prevencijos ir ankstyvosios intervencijos eksperimentuojantiems ir rizikingai vartojantiems asmenims priemonės. Turime siekti kuo ankstyvesnio visų grupių įtraukimo į švietimą, įskaitant vaikus, paauglius, taip pat šeimą, mokyklą, bendruomenę. Tyrimų rezultatai rodo, kad daugiau negu pusė mūsų šalies moksleivių bent kartą gyvenime vartojo elektronines cigaretes. Rinkoje esamų elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių ženklinimo, sudėties, kokybės ir bandinių patikrinimų aukšti neatitikimai reikalavimams, verčia imtis elektroninių cigarečių ir jų pildyklių prieinamumo griežtinimo.

Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisija (toliau – Komisija),

2025 m. sausio 29 d. Komisijos posėdyje išklausiusi Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos, Respublikinės Vilniaus universitetinės ligoninės Toksikologijos centro vadovo, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento, Respublikinio priklausomybės ligų centro, Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos, Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Nacionalinės visuomenės sveikatos priežiūros laboratorijos informacijos dėl žmonių sveikatai kylančios didelės rizikos dėl apsinuodijimų narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, tabako gaminiais ir su jais susijusiais gaminiais, ypač nepilnamečių asmenų tarpe,

vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 55 straipsniu n u s p r e n d ė:

Pasiūlyti Sveikatos apsaugos ministerijai, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui, Valstybinei vartotojų teisių apsaugos tarnybai, pagal kompetenciją:

1. Inicijuoti Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatyme reglamentuojamų elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių pateikimo rinkai ribojimus, atsižvelgiant į jų vartojimo daromą žalą žmonių sveikatai, siekiant apsaugoti nepilnamečių asmenų grupę ir jaunimą.
2. Apsvarstyti Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo 9⁸ straipsniu numatytų laikinųjų priemonių suderinimo galimybę su licencijos verstis tabako gaminių, su tabako gaminiais susijusių gaminių gamyba, didmenine ir mažmenine prekyba galiojimo sustabdymu ir/ar panaikinimu.
3. Ieškoti būdų vaikų ir paauglių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo prieinamumo didinimui.
4. Spręsti nelegaliai į Lietuvos rinką orientuotų ir pateikiamų „nikotino maišelių“ užkardymo klausimą. Siekiant užkirsti kelią šešėlinei ekonomikai bei vykdyti efektyvią prekybos naujai atsirandančių gaminių su nikotinu priežiūrą ir kontrolę, siūlyti tabako pakaitalų pateikimo rinkai teisinio reguliavimo būdus.
5. Tęsti Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. XIV-1982 patvirtintoje Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų numatytų narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo priemonių įgyvendinimą, siekiant mažinti alkoholio, tabako ir narkotikų daromą žalą visuomenei.

NTAKD išnagrinėjęs Komisijos 2025 m. vasario 20 d. sprendimą Nr. 142-P-1 (toliau – Sprendimas), Komisijai pateikė šią informaciją: NTAKD kartu su Sveikatos apsaugos ministerija parengė ir pateikė derinti suinteresuotoms institucijoms Lietuvos Respublikos tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (toliau – Tabako kontrolės įstatymas) Nr. I-1143 85, 9, 93, 94, 910, 911, 17, 26 straipsnių pakeitimo įstatymo projektą (toliau – Įstatymo projektas), kurio tikslai:

▪ įteisinti 2024 m. Lietuvoje įsteigtos Nacionalinės metimo rūkyti pagalbos linijos (toliau – Linija) nurodymą ant tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių pakuočių, tokiu būdu didinant Linijos numerio

bei internetinės svetainės sklaidą ir žinomumą, paskatinti naudotis nemokamomis metimo rūkyti pagalbos paslaugomis ir mažinti nuo nikotino priklausomų asmenų paplitimą Lietuvoje;

- įteisinti valstybės rinkliavą už tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių pranešimų pateikimą per Europos Komisijos sukurtą bendrąjį registravimo portalą EU-CEG, gavimą, saugojimą, tvarkymą ir analizę;

- patikslinti informacijos, nurodomos tabako gaminių ir susijusių gaminių mažmeninės prekybos vietose nuostatas, leidžiančias šalia esamos informacijos (įspėjimų) apie kenksmingą tabako gaminių vartojimo poveikį sveikatai nurodyti ir Liniją, siekiant platesnės informacijos apie Liniją ir jos teikiamas paslaugas sklaidos.

NTAKD nuomone, parengtas Tabako kontrolės įstatymo projektas sumažins gaminių prieinamumą bei padidins informuotumą apie gaminių vartojimo žalą, ypač tarp vaikų ir paauglių.

Atkreiptinas dėmesys, kad NTAKD ir kitų priežiūrą vykdančių institucijų, nurodytų Tabako kontrolės įstatyme turimi duomenys rodo, jog didžiausia problema, kalbant apie elektroninių cigarečių pateikimą Lietuvos rinkai ir nustatyto teisinio reguliavimo laikymąsi, - yra didžiausią rinką Lietuvoje turinčių kelių ūkio subjektų nuolatiniai ir sistemingi daromi pažeidimai, o esamos poveikio priemonės jiems nėra veiksmingos ir atgrasančios. Priežiūros institucijos naudoja nepagrįstai didelius resursus, teismai apkraunami dešimtimis iš esmės identiškų bylų ir nors visose bylose reikalavimo pagrindas yra tas pats, siekiamo rezultato, užtikrinančio veiksmingą ir efektyvų teisės aktų įgyvendinimą, nėra pasiekiamas. Pavyzdžiui, 2020-2025 m. laikotarpyje Departamentas taikė ekonomines sankcijas UAB „Ecodumas“ – 7 kartus, UAB „Litrade“ (prekės ženklas „Royal smoke“) – 4 kartus. Kai kurie NTAKD nutarimai yra neįsiteisėję, kadangi yra apskūsti teismui. NTAKD vertinimu, valstybės biudžeto asignavimų naudojimas, kuris skiriamas priežiūros institucijoms ir teismams kovojant su elektroninių cigarečių prekybos pažeidimais ir nesąžininga komercine veikla yra neracionalus, nes lėšos naudojamos neefektyvioms priemonėms, kurios nepadaeda tinkamai spręsti problemos ir neužtikrina veiksmingų ir tvirtų rezultatų, todėl siūlytina keisti teisinį reguliavimą, numatant efektyvesnes papildomas priemones dėl licencijos panaikinimo ūkio subjektui už pažeidimus. NTAKD nuomone, Tabako kontrolės įstatymo 98 straipsnyje nustatytų laikinųjų priemonių taikymas yra neįgyvendinamas ir šiai dienai nėra taikomas, kadangi gali sukelti neprognozuojamas teises pasekmes, todėl yra taisytinas dėl šių priežasčių:

- straipsnyje nenurodoma, kaip tiksliai turėtų būti įvertinta „didelės rizikos žmonių sveikatai“ kėlimo tikimybė. Nesant aiškių ir objektyvių kriterijų, gali atsirasti situacijų, kai priemonės bus taikomos remiantis subjektyviais vertinimais, o ne objektyviais moksliniais pagrįstais duomenimis;

- nenumatyta, kas ir kaip atliks rizikos vertinimą, kokie moksliniai tyrimai ir duomenys bus naudojami. Rizikos vertinimas turi būti pagrįstas išsamiais ir nepriklausomais tyrimais, tačiau šiuo atveju procesas lieka neaiškus;

- nėra aiškos procedūros dėl laikinųjų priemonių taikymo. Nors nurodoma, kad Vyriausybės įgaliota institucija gali taikyti laikiną uždraudimą, straipsnyje nėra aiškiai apibrėžta, kokia procedūra bus naudojama norint nustatyti, kada priemonės turi būti taikomos, ir kokie veiksmai turėtų būti atliekami po to;

- nesant procedūrų aiškumo, laikinosios priemonės gali sukelti teisinius ginčus dėl nuostolių atlyginimo.

Ekonomikos ir inovacijų ministerija yra parengusi Tabako kontrolės įstatymo projektą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/e4344f90640d11eea182def3ac5c11d6?jfwid=-1bcnp0xbyq>

Projekte numatoma reglamentuoti tabako pakaitalų (įskaitant nikotino pagalvėles) prekybą: sureglamentuoti ne tik šiuo metu žinomus rinkoje naujus gaminius – nikotino pagalvėles, bet ir atsirastuosius naujus gaminius, kuriuose yra nikotino, bet nėra tabako ir tuo tikslu Tabako kontrolės įstatyme įtvirtinti naują *tabako pakaitalo* kategoriją;

- apmokestinti tabako pakaitalus akcizų mokesčiu;
- nustatyti nikotino maksimalias ribas (kiek gali būti viename gaminio vienetė miligramų nikotino) ir kiek gali būti vienetų gaminio viename įpakavime; uždrausti tabako pakaitalų priedus (vitaminai, kofeinas ir pan.);

- nustatyti ženklinimo reikalavimus;
- nustatyti privalomą licencijavimą;

- uždrausti prekybą nuotoliniu būdu;
- numatyti administracinę atsakomybę tiek juridiniams, tiek fiziniams asmenims už tabako pakaitalų gamybos, prekybos, laikymo, gabenimo, įvežimo, importo, reklamos, vartojimo, įsigijimo ir (ar) vartojimo skatinimo pažeidimus.

NTAKD savo rašte išsakė, jog tikisi, kad artimiausiu metu Įstatymo projektas bus svarstomas. Dėl nelegalios prekybos užkardymo ir atitinkamo teisinio reguliavimo tobulinimo, siūlytina įtraukti ir Vidaus reikalų ministeriją.

NTAKD koordinuoja Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų įgyvendinimo 2024–2026 metų plano įgyvendinimą. Patvirtintame Departamento 2025 metų veiklos plane yra numatyti šie veiksmai:

- parengti Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo plano ataskaitą ir pateikti Lietuvos Respublikos Vyriausybei;
- organizuoti Nacionalinės darbotvarkės įgyvendinimo plano tarpinstitucinės darbo grupės pasitarimus (diskusijas).

Taip pat, išsakė, jog didelį nerimą ir iššūkį kelia elektroninių cigarečių siuntimasis (galimai ir nepilnamečių asmenų) iš trečiųjų šalių į Lietuvą, naudojantis pašto siuntų paslaugomis. Mano, kad šios srities kontrolė yra nepakankama arba jos visai nėra, kadangi gaunama paklausimų iš tėvų, jog jų vaikai, būtent pašto siuntų pagalba nuotoliniu būdu siunčiasi elektronines cigaretes. Todėl mano, kad į šio klausimo sprendimą tikslinga įtraukti Susisiekimo ministeriją, kaip formuojančią valstybės politiką elektroninių ryšių ir pašto srityse bei organizuojančią, koordinuojančią ir kontroliuojančią jos įgyvendinimą.

Sveikatos apsaugos ministerija (toliau – Ministerija), pagal Komisijos sprendimą ir jame suformuluotus siūlymus, Komisijai raštu pateikė Ministerijos nuomonę, informaciją apie įgyvendinamas ir planuojamas priemones Sprendime nurodytais klausimais.

- ***Inicijuoti Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatyme reglamentuojamų elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių pateikimo rinkai ribojimus, atsižvelgiant į jų vartojimo daromą žalą žmonių sveikatai, siekiant apsaugoti nepilnamečių asmenų grupę ir jaunimą***

Siekiant šio tikslo, Ministerija pateikė Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai pasiūlymą dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano (toliau – VPNĮP) priemonės, skirtos mažinti tabako gaminių ir elektroninių cigarečių vartojimo paplitimą, prieinamumą ir patrauklumą, ypač vaikams ir jauniems asmenims, keičiant Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymą. Tikimės, kad ši priemonė bus įtraukta į VPNĮP. Tačiau, ne mažiau svarbu yra užkardyti nelegalią šių gaminių (taip pat ir narkotinių, psichotropinių medžiagų) prekybą ir platinimą (*inter alia* per internetą ir socialinius tinklus), įtraukiant Vidaus reikalų ministeriją ir kitas atsakingas teisėsaugos institucijas.

- ***Apsvarstyti Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo 9⁸ straipsniu numatytų laikinųjų priemonių suderinimo galimybę su licencijos verstis tabako gaminių, su tabako gaminiiais susijusių gaminių gamyba, didmenine ir mažmenine prekyba galiojimo sustabdymu ir/ar panaikinimu***

Šiuo klausimu nuomonę ir pasiūlymus turėtų pateikti pagrindinė priežiūrą atliekanti valstybės institucija NTAKD. Ministerija pritartų tokiam siekiui, tačiau, manytume, kad būtina detalesnė susijusių valstybės institucijų (įskaitant ir Teisingumo ministeriją) diskusija dėl tinkamų ir veiksmingų teisinio poveikio priemonių ir jas realizuosiančių teisės aktų pakeitimų. Taip pat būtų naudinga susipažinti su kitų šalių praktika, kaip kitos šalys sprendžia šią problemą.

- ***Ieškoti būdų vaikų ir paauglių psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo prieinamumo didinimui***

Savivaldybių visuomenės sveikatos biurai teikia nemokamas psichologo konsultacijas vaikams ir jaunimui. 2024 m. psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugas, vadovaujantis sveikatos apsaugos ministro 2020 m. liepos 31 d. įsakymu Nr. V-1733 „Dėl Psichologinės gerovės ir psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – PGS aprašas), gavo 6232 jaunesnių nei 18 metų amžiaus asmenų. Pagal PGS aprašą vaikams teikiamos ne tik

individualios konsultacijos, bet ir grupiniai užsiėmimai, kurie yra orientuoti į asmeninių įgūdžių tobulinimą psichologiniam atsparumui ugdyti (streso valdymo praktiniai užsiėmimai, emocijų atpažinimo ir išraiškos, konfliktų valdymo praktiniai užsiėmimai). PGS aprašo pakeitimais, kurie įsigaliojo 2025 m. sausio 21 d., padidintas psichologų teikiamų individualių konsultacijų skaičius vaikams. Ministerija yra įsipareigojusi plėsti psichikos sveikatos stiprinimo paslaugų apimtį VPNIP veiksmu 3.5.1. „Kasmet papildomai 48 000 gyventojų suteikti psichikos sveikatos stiprinimo, savižudybių prevencijos ir socialinio recepto paslaugas visuomenės sveikatos biuruose, siekiant didinti visuomenės psichologinį atsparumą ir psichikos sveikatos raštingumą bei pajėgumus laiku atpažinti savižudybės grėsmę“. Kol kas vaikus pagal PGS aprašą konsultuoti gali tik turintieji psichologo išsilavinimą asmenys, tačiau, siekiant didinti paslaugų vaikams prieinamumą, Ministerija yra numačiusi ateityje konsultuoti vaikus įgalinti ir emocinės gerovės konsultantus.

Nuo 2023 m. įvestas papildomas apmokėjimas tiems psichikos sveikatos centrums, kuriuose pirminio lygio psichikos sveikatos priežiūros paslaugas vaikams ir paaugliams teikia vaikų ir paauglių psichiatras, o nuo 2025 m. liepos 1 d. įsigalios Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. rugsėjo 17 d. įsakymo Nr. V-861 „Dėl pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimai, kurie numato, kad pirminės ambulatorinės psichikos sveikatos priežiūros paslaugas vaikams ir paaugliams (0–17 metų amžiaus) teiks trijų specialistų komanda, kurią sudarys: gydytojas vaikų ir paauglių psichiatras, medicinos psichologas, psichikos sveikatos slaugytojas ir (ar) meno terapeutas ir (ar) socialinis darbuotojas ir (ar) atvejo vadybininkas ir (ar) medicinos psichologas. Maksimalus aptarnaujamų gyventojų skaičius vaikų ir paauglių komandos nario vieno etato darbo krūviui – 8 000 vaikų ir paauglių. Tai reikšmingai padidins psichikos sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą vaikams ir paaugliams.

Stacionarines psichiatrijos paslaugas vaikams ir paaugliams Lietuvoje teikia 5 įstaigos. Vaikų ir paauglių dienos stacionaro suteiktų paslaugų skaičius nuo 2019 m. iki 2024 m. išaugo 163 proc. (nuo 8610 iki 22632 paslaugų per metus), o įstaigų, teikiančių dienos stacionaro paslaugas vaikams ir paaugliams skaičius išaugo daugiau nei dvigubai (teikia 13 įstaigų). Respublikinis priklausomybės ligų centras 2024 m. suteikė stacionarinės psichosocialinės reabilitacijos paslaugas vaikams ir paaugliams 92 asmenims, o dienos stacionaro – 89 asmenims (63 – Vilnius, 26 – Kaunas), sergantiems priklausomybės ligomis.

Taip pat informuojame, kad šiuo metu yra ruošiami trys projektai Vaiko garantijos iniciatyvos ES lėšomis, kurios numato investicijas:

1) paslaugų, skirtų raidos sutrikimus ir (ar) psichosocialinę negalią turintiems vaikams ar jų šeimos nariams arba globėjams, plėtrai. Šioms veikloms plėtoti numatoma skirti virš 6 mln. eurų;

2) su jaunimu dirbantys darbuotojai būtų įgalinti teikti emocinę paramą vaikams ugdymo įstaigose ugdymo proceso metu ir vykdyti ankstyvąjį psichologinių sunkumų identifikavimą ir nukreipimą pagalbai. Šioms veikloms numatoma skirti 5,5 mln. eurų;

3) Multidimensinės šeimos terapijos (angl. *MDFT*) paslaugų teikimas psichoaktyviasias medžiagas vartojantiems ir (ar) elgesio problemų turintiems vaikams ir paaugliams Respublikinio priklausomybės ligų centro 5 filialuose. Šioms veikloms numatoma skirti 3 mln. eurų.

Svarbu paminėti ir tai, kad suprasdama vaikų ir paauglių psichikos sveikatos paslaugų poreikio augimą, Ministerija inicijavo vaikų ir paauglių psichiatrijos valstybės finansuojamos rezidentūros studijų programos vietų skaičių (2019 m. į valstybės finansuojamą vaikų ir paauglių psichiatrų rezidentūros studijų programą priimta 6 rezidentai, 2020 m. – 7, 2021 m. – 9, 2022 m. – 10, 2023 m. – 9, 2024 – 9, 2025 – 9).

- ***Spręsti nelegaliai į Lietuvos rinką orientuotų ir pateikiamų „nikotino maišelių“ užkardymo klausimą. Siekiant užkirsti kelią šešėlinei ekonomikai bei vykdyti efektyvią prekybos naujai atsirandančių gaminių su nikotinu priežiūrą ir kontrolę, siūlyti tabako pakaitalų pateikimo rinkai teisinio reguliavimo būdus***

Siekiant atkreipti dėmesį į Lietuvoje nereglamentuotų ir grėsmę visuomenės sveikatai keliančių tabako pakaitalų reglamentavimo būtinumą, Ministerija 2025 m. vasario 18 d. raštu Nr. 10-599 kreipėsi į LR ekonomikos ir inovacijų ministrą (Ekonomikos ir inovacijų ministerija yra pagrindinis Tabako

kontrolės įstatymo pakeitimo projekto dėl tabako pakaitalų ir lydimųjų įstatymų¹ rengėjas) ir LR finansų ministrą (dėl tabako pakaitalų apmokestinimo keičiant Akcizų įstatymą) prašant kuo skubiau pateikti Vyriausybei tabako pakaitalams reglamentuoti skirtą įstatymų projektų paketą, siekiant kad jie būtų apsvaistyti Lietuvos Respublikos Seimo pavasario sesijoje. Įvertinus nuosekliai Ministerijos ir sveikatos priežiūros įstaigų, klinikinės toksikologijos atstovų tarpžinybinėje darbo grupėje nuomonę bei Latvijos tabako pakaitalų reglamentavimo patirtį, Ministerija siūlė sumažinti didžiausią leidžiamą nikotino koncentraciją tabako pakaitaluose (siekiant valdyti galimų apsinuodijimų riziką), apriboti leidžiamus kvapus/skonius (siekiant mažinti patrauklumą, ypač jauniems asmenims), padidinti tabako pakaitalų siūlomą apmokestinimą (siekiant mažinti ekonominį prieinamumą bei kartu didinti įplaukas į Gynybos fondą).

- ***Tęsti Lietuvos Respublikos Seimo 2023 m. gegužės 23 d. nutarimu Nr. XIV-1982 patvirtintoje Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų numatytų narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo priemonių įgyvendinimą, siekiant mažinti alkoholio, tabako ir narkotikų daromą žalą visuomenei***

Ministerija įgyvendins Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų (toliau – ND) gyvendinimo 2024–2026 metų plane² jai numatytas ir papildomas prie ND tikslų prisidedančias narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo priemones. Kiekvienais metais ND įgyvendinimą koordinuojanti institucija – NTAKD rengs ND plano įgyvendinimo ir jame numatytų rodiklių pasiekimo ataskaitas, kurios bus teikiamos Vyriausybei ir skelbiamos NTAKD interneto svetainėje.

Ministerija padėkojo Komisijai už aktyvumą siekiant spręsti iššūkius psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo srityje ir tikisi tolesnio bendradarbiavimo, siekiant bendrų tikslų.

Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba (toliau – Tarnyba), atsakydama į Komisijos raštą, išnagrinėjusi Komisijos 2025 m. vasario 20 d. sprendimą Nr. 142-P-1, raštu informavo Komisiją, jog atlieka fizinių prekybos vietų elektroninėmis cigaretėmis ir jų pildyklėmis rinkos priežiūrą. Pagal savo funkcijas Tarnyba nuo 2022-07-01 įsigaliojusio Tabako, tabako gaminių ir su jais susijusių gaminių kontrolės įstatymo (toliau – Įstatymas) draudimo elektroninių cigarečių ir jų pildyklių skysčiams su skoniais ir kvapais (išskyrus tabako), laiko šią sritį prioritetine ir, būtent dėl šio draudimo nesilaikymo, skiria ypatingą dėmesį rinkos kontrolei. Laikotarpiu nuo 2022-07-01 iki 2024-12-31 Tarnyba atliko 175 elektroninių cigarečių patikrinimus, kurių metu patikrinta 436 elektroninių cigarečių modeliai.

Vertinant ant pakuotės pateiktą informaciją, paprastai nėra aišku, ar gaminio sudėtyje gali būti draudžiamų kvapų ir skonių, todėl vien dokumentinio patikrinimo neužtenka. Pažeidimo įrodymui būtina atlikti laboratorinius juslinius tyrimus. Kadangi Lietuvoje nėra atitinkamus juslinius tyrimus atliekančios laboratorijos, atrinkti bandiniai buvo siunčiami tyrimams į akredituotą laboratoriją Danijoje. Į laboratoriją kvapų nustatymui minėtu laikotarpiu buvo išsiųsta 117 vienetų bandinių, iš kurių tik 12 bandinių šalia kitų jaučiamų kvapų, turėjo ir tabako kvapą. Vieno bandinio siuntimo ir tyrimo kaina – apie 380 eurų, tad Tarnyba per minėtą laikotarpį elektroninių cigarečių bandymams dėl kvapų išleido per 44 000 eurų. Ar gaminio sudėtyje yra kitų nei tabako skonių/kvapų suteikiančių medžiagų, vertiname kiekvieno tyrimo atveju pagal nustatytas aplinkybes, surinktus įrodymus.

Pagal gautus laboratorijos rezultatus ir dokumentinį elektroninių cigarečių vertinimą daroma išvada, ar elektroninės cigaretės atitinka Įstatymo keliamus reikalavimus. Būtent dėl šio draudimo nesilaikymo, Tarnyba 2022-2023 m. išnagrinėjo ir priėmė nutarimus skirti baudas 10 bylų, o 2024 m. – 18 bylų, viso nutarimai priimti ir sankcijos taikytos 28 bylose. Skirtos baudos nuo 750 iki 2000 (maksimali bauda) eurų. Didelė dalis bendrovių baustos ir už pakartotinį pažeidimą. Dauguma nutarimų apskūsti teismui. Teismo procesai tebevyksta, tačiau vienoje byloje dėl kvapų draudimo Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas jau yra paskelbęs sprendimą Tarnybos naudai.

¹ <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/20a0d8e09ff911ef9db2c9aaf9c67042?positionInSearchResults=1&searchModelUUID=6262b5ee-1863-4b43-879e-34edd4b63500>

² <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a39854800e9511efbcbfb318996800a8>

Tarnyba vykdo įvairias informacines priemones, skelbia informaciją savo interneto svetainėje, socialiniuose tinkluose. Apie tai, kad prekiaujama, Tarnybos nuomone, teisės aktų neatitinkančiomis elektroninėmis cigaretėmis, informuojami prekybos tinklai, degalinės, kitos prekybos vietos. Tarnyba taip pat parengė rekomendacijas elektroninių cigarečių platintojams, kuriose, remiantis Nyderlandų Nacionalinio visuomenės sveikatos ir aplinkos instituto prie Sveikatos, gerovės ir sporto ministerijos gerąja praktika, skelbiamas rekomendacinis leidžiamų kvapiųjų medžiagų, suteikiančių tabako kvapą/skonį elektroninių cigarečių elektroniniuose skysčiuose sąrašas. Taip pat parengta atmintinė vartotojams <https://www.vvtat.lt/vartotojams/atmintines/817#c-15/t-302>.

Tarnyba organizavo bendrus susitikimus su Narkotikų, tabako, alkoholio kontrolės departamentu, su Nyderlandų maisto ir vartojimo produktų saugos tarnyba (Netherlands Food and Consumer Product Safety Authority) ir kitomis institucijomis. Taip pat pastebėtina, kad Tarnyba aktyviai bendradarbiauja ir derina veiksmus su Lietuvos Respublikos muitine, siekiant, kad į Lietuvos rinką nebūtų importuojami reikalavimų neatitinkantys gaminiai.

Įstatymo pakeitimas dėl pridėtinio kvapo ir skonio draudimo įpareigojo Tarnybą sudaryti konkrečių leidžiamų naudoti cheminių medžiagų, suteikiančių elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių skysčiui tabako skonį ir kvapą, sąrašą. Tad siekiant sklandaus perėjimo prie naujojo reguliavimo, Tarnyba suderino šio sąrašo projektą su reikiamomis institucijomis, atliko reikiamus veiksmus dėl šio teisės akto notifikavimo Europos Komisijai ir jį patvirtino. Sąrašas buvo patvirtintas Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos direktoriaus 2024-10-14 įsakymu Nr. 1-200 „Dėl Lietuvos Respublikoje leidžiamų naudoti cheminių medžiagų, suteikiančių elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių skysčiui tabako skonį ir kvapą, sąrašo patvirtinimo“ ir įsigaliojo 2024-11-01.

Pažymėjo, kad vadovaujantis Įstatymo 9³ straipsnio 1 dalimi, elektroninių cigarečių ir elektroninių cigarečių pildyklių gamintojai ir importuotojai pateikia Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka pranešimą apie elektronines cigaretes ir elektroninių cigarečių pildykles, kurias ketina pateikti rinkai, pranešimas pateikiamas elektronine forma prieš šešis mėnesius iki numatyto kiekvieno prekių ženklo ir kiekvienos rūšies elektroninės cigaretės ar elektroninių cigarečių pildyklės pirmojo pateikimo rinkai, todėl faktinis naujų reikalavimų – pridėtinio kvapo ir skonio tikrinimas pagal naujai sudarytą sąrašą galimas tik nuo 2025 m. balandžio 16 d. Tarnyba yra pasirengusi naujų reikalavimų kontrolei, pasitelkiant reikiamą kvalifikaciją ir patirtį turinčią laboratoriją.

Nors Įstatymo pakeitimai, pagal kuriuos draudžiamas pridėtinis kvapas ir skonis bei Tarnybai suteikiami įgaliojimai tvirtinti leidžiamų medžiagų sąrašą, sudarė prielaidas aiškesnei ir konkretesnei kontrolei, tačiau taip pat pastebėtina, kad nuo 2025-01-01 įsigaliojus draudimui mažmeninės prekybos vietose viešai eksponuoti (demonstruoti) tabako gaminius, su tabako gaminiiais susijusius gaminius ir įrenginius, skirtus šiems gaminiams vartoti, Tarnyba susiduria su praktinėmis kliūtimis kontroliuojamus gaminius aptikti, išanalizuoti asortimentą ir pan., nes visi siūlomi parduoti gaminiai yra paslėpti po užsklanda, o taip pat ne visada yra akivaizdu, kurie gaminiai yra paruošti prekybai ir siūlomi įsigyti, o kurie galbūt parduotuvės patalpose sandėliuojami ir neparuoti prekybai.

Tarnyba pažymi, jog analizuojant elektroninių cigarečių ir jų pildyklių pateikimo į rinką ribojimo galimybes, svarbu įvertinti ne tik kontrolės rinkoje aspektus ir turimas priemones, tačiau ir kitą itin svarbią sritį, t. y. prekybos šiais gaminiiais licencijavimą, kurį didmeninės prekybos atveju vykdo Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas, o mažmeninės prekybos atveju – savivaldybės. Tarnyba, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. gruodžio 5 d. nutarimo Nr. 1450 „Dėl didmeninės ir mažmeninės prekybos tabako gaminiiais ir su tabako gaminiiais susijusiais gaminiiais, didmeninės prekybos neapdorotu tabaku licencijavimo taisyklių patvirtinimo“ 31 punktu informuoja licenciją išdavusią instituciją apie įsigaliojusius Tarnybos nutarimus dėl baudos už nustatytus licencijuojamos veiklos pažeidimus juridiniams asmenims ir užsienio juridinių asmenų filialams skyrimo, dėl ko ūkio subjektams teikiami įspėjimai dėl licencijos sustabdymo/panaikinimo, Tarnyba atlieka grįžtamąją kontrolę, tačiau, Tarnybos įsitikinimu, tokia licencijų kontrolės sistema, kai įspėjimų

ūkio subjektui skaičius yra neribojamas, o tam kartui pažeidimai yra pašalinami, licencijavimo sistemą daro neveiksmingą ir neefektyvią.

Dėl Komisijos sprendimo tęsti *Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų* numatytų priemonių įgyvendinimą, Tarnyba informuoja, kad dalyvauja šioje darbotvarkėje ir vykdo uždavinio *Užtikrinti valstybės priežiūros mechanizmą, atliepiantį alkoholio, tabako gaminių, su tabako gaminiais susijusių gaminių ir alternatyvių gaminių rinkos keliamus iššūkius* priemonę *Siekiant apsaugoti vartotojus, užtikrinti, kad elektroninės cigaretės ir elektroninių cigarečių pildyklės, neatitinkančios reikalavimų nepatektų į rinką*. Šiai priemonei vykdyti Tarnyba yra nusimačiusi atskirą rodiklį - patikrinimo metu nustatytų *el. cigarečių tipų, kurių sudėtyje nėra kvapiųjų medžiagų, išskyrus tabako kvapą ir (ar) skonį, dalis (procentais)*, kurį nuolat stebi.

Tarnyba padėkojo Komisijai už bendradarbiavimą.

- **Dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų: situacija ir iššūkiai. Azartinių lošimų, žaidimų žaidimo automatais, loterijų, nuotolinio lošimo organizavimas Lietuvoje. Institucijų vaidmuo mažinant azartinių lošimų prieinamumą, patrauklumą ir jų galimą (daromą) žalą asmens sveikatai. Nepilnamečių asmenų dalyvavimas azartiniuose lošimuose ir pagalba jiems. Dėl tyrimų dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų paplitimo Lietuvoje. Dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų gydymo**

Kovo 12 d. Komisija posėdyje aiškinosi apie priklausomybes nuo azartinių lošimų bei su kokiais iššūkiais susiduriama azartinių lošimų prevencijos srityje. Ypatingas dėmesys šiame posėdyje buvo skiriamas nepilnamečių dalyvavimo azartiniuose lošimuose aktualijų aptarimui.

Apie augantį nepilnamečių įsitraukimą į azartinius lošimus pažymima naujausiame Alkoholio ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo Europos mokyklose (*angl. The European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD*) 2024 m. tyrimo išvados. Jose skelbiama, kad azartiniai lošimai ir kompiuteriniai žaidimai tarp moksleivių populiarėja.

Pasak tyrimo rezultatų, 13 proc. 15 – 16 m. amžiaus Lietuvos moksleivių (4,2 proc. merginų ir 24,1 proc. vaikų) per pastaruosius 12 mėnesių iki apklausos lošė iš pinigų. Be to, stebima lošimo iš pinigų didėjimo tendencija: nuo 2015 metų iš pinigų lošiančių moksleivių skaičius padidėjo nuo 11,8 proc. iki 14,3 procentų. Palyginus su 2019 metų duomenimis, 2024 m. stebimas didėjimas siekia 2,5 procento. Didėjimas - labiausiai stebimas tarp vaikų (iš pinigų lošiančių vaikų padaugėjo 4 proc.).

Minėto tyrimo duomenimis, dažniausiai moksleiviai rinkosi loterijas (11,1 proc.), antroje vietoje – kortas ir kauliukus (8,7 proc.), lažybas dėl sporto žaidimų ar gyvūnų varžybų rinkosi 5,7 proc. respondentų, o lošimo automatus – 3,3 proc. moksleivių. Internetiniuose lošimuose iš pinigų tarp moksleivių pirmauja kortos ir kauliukai (7,9 proc.), toliau seka – loterijos (7,3 proc.), lažybas dėl sporto žaidimų ar gyvūnų varžybų rinkosi 5,8 proc., o lošimo automatus – 5 proc. apklausoje dalyvavusių moksleivių.

Susirūpinimą dėl nepilnamečių išreiškė Komisijos narė Daiva Ulbinaitė, Komisijos narės nuomone, per metus šalies gyventojai pralošia beveik 300 mln. eurų, kasdien registruojama pusšimtis naujų prašymų neleisti lošti, daugėja priklausomybės nuo lošimų sergančių žmonių. Bet skaudžiausia, kad azartiniai lošimai įtraukia vis daugiau vaikų ir paauglių – jiems nesunkiai prieinamos lažybos, loterijos, automatai ir ypač nuotoliniai vaizdo žaidimai, vadinamosios „lobių skrynios“. Emocinę pagalbą vaikams teikianti „Vaikų linija“ vis dažniau sulaukia į lošimus įnikusių vaikų skambučių su prašymu padėti. Kai kurie nerasdami išeities iš lošimų pasaulio pinklių atsiduria ties savižudybės riba. Tyrimų, kurie apibrėžtų probleminio lošimo mastus Lietuvoje trūksta, ypatingai susijusių su nepilnamečių įsitraukimu. D. Ulbinatės nuomone, delsti negalime – būtina inicijuoti išsamius, o ne fragmentiškus tyrimus ir remiantis kitų šalių patirtimi imtis veiksmingų sprendimų, kaip apsaugoti mūsų vaikus likimus.

Lošimų priežiūros tarnybos atstovai, dalyvavę Komisijos posėdyje, pristatė kitų, 2016 – 2024 m. atliktų, tyrimų rezultatus, kurie atskleidė, kad loterijose dalyvauja 50 – 70 proc. Lietuvos gyventojų tarp kurių, dažniau yra moterys, namų šeimininkės, pensininkai ir moksleiviai ar studentai. Azartiniuose lošimuose dalyvauja 10 – 19 proc. Lietuvos gyventojų - dažniau vyrai iki 40 metų amžiaus. 24 – 29 proc. Lietuvos gyventojų pažįsta asmenis, kurie dalyvauja azartiniuose lošimuose. Apie 2 proc. lošimų patirtį turinčių respondentų teigia patiriantys įvairių problemų.

2017 m. atlikto tyrimo (Navaitis ir kt.,) analizė atskleidė, kad žemos rizikos lošėjų yra 6,7 proc., vidutinės – 3,7 proc., problemiški lošėjų – 2,5 procentų. Taip pat 2023 m. Vilnius Tech mokslininkai nustatė, kad 8,6 proc. turi polinkį į probleminius lošimus (L. Jesevičiūtė-Ufartienė ir kt.).

Nuo 2017 m. gegužės 1 d. asmenys, norintys apriboti savo galimybę lošti, gali Lošimų priežiūros tarnybai pateikti prašymą neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose. Tokie asmenų prašymai yra registruojami Apribojusiųjų savo galimybę lošti asmenų registre. 2025 m. vasario 28 d. duomenimis, šiame registre nuo programos pradžios gauti 69 573 prašymai neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose. 2025 m. sausio 31 dienai galiojančių prašymų skaičius siekė 18 282 prašymus. Apribojusiųjų savo galimybę lošti asmenų registre tvarkomi asmens duomenys nėra vieši.

Sveikatos apsaugos ministerijos duomenimis, patologinis potraukis azartiniam lošimams remiantis Tarptautine ligų klasifikacija yra vertinamas kaip psichikos ir elgesio sutrikimas. Tai dažnai pasikartojantys potraukio azartiniam lošimams epizodai, kurie taip užvaldo asmens gyvenimą, kad atsisakoma socialinių, darbinių, materialinių ir šeiminių vertybių bei įsipareigojimų, kompulsyvus t.y. nenugalimas potraukis lošti, kai ligonis supranta tokių veiksmų beprasmiškumą ar žalą, bet nesugeba atsisakyti įkyrių potraukių lošimams (F63.0 diagnozė). Arba azartinių lošimų ar lažybų nulemtos gyvenimo būdo problemos neapimančios kompulsyvaus ar patologinio lošimo (Z72.6 diagnozė).

Sergamumo priklausomybe nuo azartinių lošimų skaičius didėja: patologinis potraukis azartiniam lošimams arba azartiniai lošimai ir lažybos 2022 m. buvo nustatytas m. – 58 asmenims, 2023 m. – 97, 2024 m. – 135.

Priklausomybės ligų gydymo sistemoje atsiranda pokyčių – įvedama „Elgesio priklausomybės“ sąvoka, kuri integruojama į priklausomybės gydymą. Elgesio priklausomybė – pasikartojantis asmens elgesys, kurio pradžios, pabaigos ar intensyvumo kontroliuoti jis negali arba beveik negali, kuris gali kenkti asmens fizinei, psichinei, socialinei, finansinei būklei ar kitų žmonių interesams ir kurio asmuo nepajėgia atsisakyti, nepaisydamas žalingų jo pasekmių.

Pasak Komisijos posėdyje dalyvavusio psichologo prof. dr. Gedimino Navaičio, patologiniu lošėju tampa asmenys, priskirtini priklausomam asmenybės tipui, kas apima emociškai nebrandžius, slopinančius jausmus bei siekiančius, kad kiti spręstų jo problemas asmenis bei pasižyminčius aukštu nerimo lygiu ir daugeliu atveju turinčius ir kitas priklausomybes.

Komisijos posėdyje dalyvavęs LR finansų ministerijos viceministras Kristupas Vaitiekūnas akcentavo naujausius Azartinių lošimų įstatymo (ALĮ) pakeitimus, kuriais yra siekiama stiprinti lošėjų, ypač probleminių, apsaugą.

Lošimų organizatoriams atsiranda įpareigojimas turėti sertifikuotą nuotolinių lošimų platformą, kurioje būtų fiksuojami visi lošėjo lošimų organizatoriaus veiksmų lošiant. Taip pat bus taikomos ir kitos lošėjų apsaugos priemonės: lošėjų elgesio stebėseną, nesaikingo lošimo atpažinimas, probleminių lošėjų identifikavimas, intervencija probleminio lošėjo atžvilgiu. Tokiu atveju būtų stabdomas lošimas 48 valandoms, t. y. lošėjas būtų neįleidžiamas į lošimo organizavimo vietą ar blokuojama lošėjo nuotolinių lošimų sąskaita.

Pasak K. Vaitiekūno, atsirado prievolė paskirti asmenis, atsakingus už probleminio lošimo nustatymą, kurie nustatyto probleminio lošimo atvejus fiksuotą elektroninės formos registracijos žurnale ar platformoje, jei lošiama nuotoliu būdu. Be to, ne rečiau kaip kartą per metus, lošėjus aptarnaujantiems darbuotojams turi būti organizuojami mokymai atsakingo lošimo organizavimo srityje. Už LR Azartinių lošimų įstatymo pažeidimus ženkliai padidintos baudos, kurios siekia nuo 2 iki 5 proc. nuo lošimų organizatoriaus bendrųjų metinių pajamų už pirminį pažeidimą ir nuo 6 iki 10 proc. už pakartotinį pažeidimą (finansinė išraiška vidurkis siekia apie 1 mln. eurų). Atsakingo lošimo reikalavimai ir baudos įsigalios nuo 2025 m. lapkričio 1 d., o platforma pradės veikti nuo 2026 m. liepos mėn. 1 dienos.

K. Vaitiekūno teigimu, kitas svarbus pokytis lošėjų apsaugos stiprinimo srityje numatomas tuomet, kai bus įvesta vieninga lošėjo kortelė, kurioje būtų apskaitomos visos lošėjo lošimui skiriamos lėšos, o projektas dėl ALĮ pakeitimo turi atsirasti iki 2026 metų.

Dar viena įsigaliosianti reglamentavimo naujovė yra susijusi su amžiumi, t.y. nuo 2025 m. liepos 1 d. nustatytas minimalus lošiančiųjų amžius visuose lošimuose sieks 21 metus. Šiuo metu į lošimo automatų ir bingo salonų, lažybų ir totalizatorių punktus draudžiama įleisti jaunesnius kaip 18 m. asmenis ir leisti jaunesniems kaip 18 m. asmenims dalyvauti nuotoliniuose lošimuose. Lošimus, organizuojamus lošimo namuose (kazino), įskaitant šiuos lošimus, organizuojamus ir nuotoliniu būdu, gali lošti asmenys, kuriems yra sukakę 21 metai. Be to, finansų viceministro teigimu, yra griežtinami reikalavimai lošimų reklamos pateikimo vietai, turiniui, trukmei ir formai, o nuo 2028 m. sausio 1 d. įsigalios draudimas skleisti informaciją apie lošimų organizatorių bei kitokio pobūdžio teikiamą rėmimą.

Apibendrinamas posėdį Seimo Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas kalbėjo, kad nors ir trūksta naujesnių bei išsamesnių duomenų, tačiau tai, kas šiandien pristatyta Priklausomybių prevencijos komisijai, kelia susirūpinimą ir verčia svarstyti apie sprendimus. Kiekvienas priklausomybe nuo lošimo sergantis žmogus yra svarbus ir vertas pagalbos, tuo labiau, kad ši problema veikia ne tik jį patį, dėl jos kenčia didelis ratas aplinkinių žmonių. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir dialogas, įtraukiant sveikatos apsaugos, Lošimų priežiūros tarnybos ir švietimo institucijų pastangas yra būtinas, siekiant sumažinti azartinių lošimų pasiekiamumą, patrauklumą ir poveikį sveikatai, ypač kalbant apie nepilnamečius asmenis. Dabar itin aktualu įvertinti geriausias ES šalių praktikas šios srities reguliavime bei siekti pritaikyti jas mūsų šalyje. Priklausomybių prevencijos politikos kontekste skatinti atsakingų viešojo sektoriaus institucijų ir mokslininkų bendradarbiavimą, o praktiniu požiūriu, Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo finansuojami prevenciniai projektai ir švietimo iniciatyvos galėtų padėti sumažinti lošimų daromą žalą visuomenei. Šių priemonių įgyvendinimas leistų ne tik sumažinti priklausomybės riziką, bet ir prisidėtų prie bendros visuomenės gerovės ir sveikatos stiprinimo“.

2024 m. pabaigoje Lietuvoje veikė 12 azartinius lošimus organizuojančių bendrovių (dar 2 bendrovės turi licencijas, bet šiuo metu veiklos nevykdo), 14 lošimo namų (kazino), 177 lošimo automatų salonai, 83 lažybų punktai, 0 totalizatoriaus punktų (2023 m. buvo 5), 10 bendrovių turėjo leidimus organizuoti nuotolinius lošimus, 3 – didžiąsias loterijas.

- **Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl Mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto**

Kovo 26 d. įvyko bendras Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos, Priklausomybių prevencijos komisijos ir Asmenų su negalia teisių komisijos posėdis, kuriame buvo aptarta esama situacija dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis mokyklose. Posėdžio metu buvo aptariami ir kylantys iššūkiai dėl parengto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo patvirtinimo“ [projekto](#) (toliau – Projektas) patvirtinimo ir įgyvendinimo.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Pradėdamas bendrą trijų Seimo komisijų posėdį Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas kalbėjo, kad pastaruoju metu Lietuvos mokyklose kylantys iššūkiai dėl moksleivių nelegalaus elektroninių cigarečių ir kitų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo suvienijo trijų Seimo komisijų jėgas, siekiant reaguoti į narkotikų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus mokyklose. Esama situacija reikalauja greitų sprendimų, todėl būtina rasti veiksmingą algoritmą ir pagalbos galimybes. Naujausias Europos mokyklose atliktas tyrimas apie alkoholio ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą atskleidė, kad 55,6 proc. moksleivių elektronines cigaretes galėtų įsigyti lengvai arba labai lengvai, o 51,2 proc. moksleivių bent kartą gyvenime yra jas vartoję. Šiuo metu pasitaikantys apsinuodijimo ir net mirties atvejai tarp paauglių aiškiai rodo, kaip svarbu imtis neatidėliotinių sprendimų dėl mūsų vaikų ir jaunimo gerovės. Padėkojo Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentui, Sveikatos apsaugos ministerijai už lyderystę, parengtą Vyriausybės nutarimo projektą bei tvarkos aprašą,

kurie padės nustatyti vienodą reagavimo į narkotikų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus mokyklose algoritmą. Tai yra svarbus žingsnis pagalbos teikimui moksleiviams, jų tėvams ir kitiems teisėtiems atstovams.

Posėdžio metu NTAKD pristatė parengtą aprašo projektą. Juo siekiama nustatyti rekomenduojamą vienodą reagavimo į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus mokyklose algoritmą ir tolimesnės pagalbos galimybes. Aprašo projektą NTAKD rengė kartu Sveikatos apsaugos ministerija, taip pat aktyviai dalyvavo Vidaus reikalų ministerija.

2023 m. gruodžio mėnesį Vidaus reikalų ministerija inicijavo bandomąjį projektą pasirinktose septyniose Vilniaus m., Alytaus m. ir Klaipėdos r. mokyklose. Projekto metu buvo išbandytos įvairios reagavimo, bendradarbiavimo ir pagalbos priemonės, skirtos efektyvesniam narkotikų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejų mokyklose atpažinimui ir valdymui. Bandomojo projekto rezultatai parodė būtinybę atnaujinti esamą veiksmų planą ir sukurti vieningą, aiškiai apibrėžtą reagavimo algoritmą visoms šalies mokykloms.

Posėdžio metu pasisakę bandomajame projekte dalyvavusių mokyklų direktoriai akcentavo, kad mokyklų bendruomenės palankiai sutiko su projekto nuostatomis, tačiau išsakyti tam tikri aprašo projekto nuostatų įgyvendinimo iššūkiai.

Vienas iš jų – kas bus atsakingas už mokyklos personalo apmokymą dėl mokinio sveikatos ir elgesio pasikeitimo požymių dėl galimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atpažinimo, mokinio sveikatos būklės įvertinimo ir būtinosios medicinos pagalbos reikalingumo.

Dar vienas esminis iššūkis mokykloms šiuo metu ir ateityje, įgyvendinant aprašo nuostatas, – negalėjimas efektyviai užkardyti psichoaktyviųjų medžiagų platinimo mokykloje, kai mokinio, įtariamo disponavimu šiomis medžiagomis, tėvai nesutinka, kad mokyklos personalas tikrintų vaiko daiktus.

Posėdžio metu visų trijų Seimo komisijų nariai vieningai sutarė, jog reikia keisti šiuo metu galiojantį reglamentavimą, suderinti skirtinguose įstatymuose įtvirtintas teisės normas, kad būtų sustiprinta psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija šalies mokyklose.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Priklausomybių prevencijos komisijos narė Daiva Ulbinatė akcentavo, kad pernai po bandomojo projekto septyniose šalies mokyklose, buvo parengtas Vyriausybės nutarimo projektas, nustatantis bendrą atpažinimo, reagavimo ir pagalbos algoritmą. Bandomasis projektas išgrynino veiksmingų „minkštųjų“ ir „kietųjų“ prevencijos priemonių sąrašą, iš kurio mokyklos pagal savo individualią situaciją galėtų pasirinkti sau tinkamiausias. Tačiau nauja Vyriausybė nusprendė, kad toks teisinis reguliavimas netinkamas, neva užtenka trijų ministrų įsakymo ar tik rekomendacijų.

Neįgaliųjų teisių komisijos pirmininko pavaduotoja Rita Tamašunienė pasiūlė kreiptis į Vyriausybę su raginiu minėtą aprašą tvirtinti Vyriausybės nutarimu, o ne trijų ministrų – sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo ir sporto, vidaus reikalų – įsakymu, kaip yra planuojama šiuo metu. Atkreiptas dėmesys, kad turėtų būti labiau suderinti Švietimo įstatymo ir Administracinių nusižengimų kodekso pakeitimo įstatymo projektai, kuriais siekiama sureguliuoti prievolę mokiniui parodyti savo asmeninius daiktus, kad mokyklos administracija ar policijos pareigūnai galėtų įsitikinti, jog juose nėra jokių draudžiamų dalykų. Akcentuota, kad Seimas turėtų parodyti daugiau dėmesio šių teisės aktų projektų svarstymui, suderinti juose numatytas nuostatas.

Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisija, Priklausomybių prevencijos komisija ir Asmenų su negalia teisių komisija posėdyje išklausiusi informaciją dėl esamos situacijos dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis mokyklose, posėdžio metu aptarus kylančius iššūkius dėl parengto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo „Dėl mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo patvirtinimo“ projekto,

n u t a r ė:

1. Siūlyti Vyriausybei Mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo projektą tvirtinti Vyriausybės nutarimu, o ne trijų ministrų – sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo ir sporto, vidaus reikalų – įsakymu.

2. Siūlyti Vyriausybei tobulinti 1 protokoliniame sprendime nurodyto tvarkos aprašo projektą, peržiūrėti nuostatas, atsižvelgiant į mokyklų, dalyvavusių bandomajame projekte, atstovų pastabas ir siūlymus, įvertinant projekte mokyklos numatytų veiksmų ir priemonių įgyvendinimo realias galimybes mokyklų pasirengimo ir finansavimo klausimais.

3. Siekiant didinti 1 protokoliniame sprendime nurodyto tvarkos aprašo svarbą ir užtikrinti jo taikymą, siūlyti Vyriausybei apsvarstyti pavyzdinio aprašo integravimo į įstatyminio lygmens teisės aktą galimybę, įgalinant savivaldybes ir bendruomenes mažinti vaikų ir jaunimo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą.

4. Siūlyti Vyriausybei peržiūrėti teisės aktus ir inicijuoti jų pakeitimus dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis prevencijos didinimo, tarpinstitucinio bendradarbiavimo stiprinimo savivaldybėse, ypatingą dėmesį skiriant mokykloms.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – Ministerija), susipažinusi su Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2025 m. balandžio 14 d. raštu Nr. S-1740 „Dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo prevencijos mokyklose didinimo“ ir 2025 m. kovo 26 d. įvykusio Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos, Savižudybių ir smurto prevencijos bei Neįgaliųjų teisių komisijų bendro posėdžio protokolu Nr. 143-P-3/142-P-4/144-P-3, kuriame svarstytas Mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo projektas (toliau – Aprašo projektas), pritaria siekti užtikrinti bendrą ir nacionaliniu mastu taikomą tvarką, padedančią mokykloms veiksmingai reaguoti į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atvejus bei organizuoti kompleksinę pagalbą.

Ministerija taip pat susipažino su Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – SAM) 2025 m. balandžio 24 d. raštu Nr. 10-1333 „Dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo prevencijos mokyklose stiprinimo“ ir Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos

2025 m. kovo 3 d. raštu Nr. 1D-1079 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projekto“ bei, veikdama pagal savo kompetenciją, teikia vertinimą ir poziciją dėl keliamų klausimų.

Ministerija laikosi nuoseklios pozicijos, kad šiuo metu, nesant atitinkamo teisinio pagrindo, Aprašo projektas turėtų būti taikomas kaip metodinio, praktinio pobūdžio rekomendacija, o ne kaip pavyzdinis tvarkos aprašas. Todėl iki įsigalios teisinis pagrindas, būtina aiškiai nurodyti, jog Aprašo projektas yra rekomendacinio pobūdžio ir neturi privalomojo statuso, ypač jeigu jis bus platinamas mokykloms ar kitoms švietimo įstaigoms. Ši nuoroda yra esminė, kadangi priešingu atveju gali kilti interpretacija, jog kiekviena mokykla privalės rengti atskirą dokumentą pagal pavyzdinį Aprašo projektą. Tai būtų vertintina kaip papildoma administracinė našta mokykloms. Rekomenduojame svarstyti galimybę parengti tokį dokumentą, kuris galėtų būti tiesiogiai taikomas praktikoje, be būtinybės kiekvienai mokyklai kurti atskirą vidaus teisės aktą.

Ministerija pažymi, kad Aprašo projekte šiuo metu taip pat trūksta aiškesnio pagalbos teikimo modelio už mokyklos ribų. Nors pirminio reagavimo į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo atvejus atsakomybė dažnai tenka mokyklai, būtina pabrėžti, kad mokykla šių problemų neturėtų spręsti viena. Todėl siūloma aiškiai įtraukti nuorodas, kokias funkcijas gali atlikti socialinių paslaugų įstaigos, savivaldybių tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai, vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybų teritoriniai skyriai, policija ar Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamentas (toliau – NTAKD), pavyzdžiui, teikiant informaciją apie prevencinius kursus, pagalbos teikimo kontaktus ar metodinę medžiagą.

Mokyklos jau dabar aktyviai reaguoja į išsylančius atvejus, tačiau ilgalaikiam ir veiksmingam sprendimui būtinas koordinuotas institucijų bendradarbiavimas. Kuriant tokį teisinį reglamentavimą kaip Aprašo projektas, ypač svarbu akcentuoti ne tik mokyklos atsakomybę, bet ir užtikrinti aiškia, suprantamą, įgyvendinamą pagalbos sistemą, kurioje mokykla būtų matoma kaip vienas iš veiklos subjektų, o ne vienintelis. Ministerija taip pat atkreipia dėmesį į SAM siūlymą Aprašo projektą papildyti nuostatomis dėl veiksmų, kuomet nustatoma, kad kiti asmenys (ne mokiniai) mokyklos patalpose ar teritorijoje vartoja ir (ar) yra apsvaigę, platina psichoaktyvias medžiagas ar jomis disponuoja. Todėl būtina užtikrinti, kad mokykla nebūtų palikta viena spręsti šiuos sudėtingus atvejus, efektyvi prevencija ir pagalba gali būti užtikrinama tik tada, kai atsakomybė paskirstoma tarp visų susijusių institucijų, veikiant koordinuotai ir sistemiškai.

Ministerija laiko tikslingu svarstyti Aprašo projekto įtvirtinimą Lietuvos Vyriausybės nutarimu, atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu galioja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 437 „Dėl Vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, kuris būtų pripažintas netekusiu galios įsigaliojus Aprašo projektui. Tokiu būdu būtų užtikrinamas sklandus perėjimas prie atnaujinto reguliavimo ir išlaikomas teisės aktų nuoseklumas.

Pažymėtina, kad Aprašo projektą rengia NTAKD, kuris yra įgaliota institucija dalyvauti formuojant valstybės politiką narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės srityse, o viena iš Lietuvos Respublikos sveikatos sistemos įstatymo 70¹ straipsnio 2 dalyje įvardytų NTAKD funkcijų yra rengti ir koordinuoti prevencines programas nacionaliniu mastu, t. y. neapsiribojant vien tik švietimo sektoriumi. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad, pagal Sveikatos sistemos įstatymo 70¹ straipsnio 1 dalį, NTAKD yra Vyriausybės įstaiga, kurios veiklą strateginiu lygmeniu koordinuoja keturi ministrai, jų bendru įsakymu tvirtinami NTAKD strateginiai veiklos planai. Pažymėtina, kad NTAKD nuostatuose numatyti įgaliojimai direktoriui organizuoti ir plėtoti psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos priemones nacionaliniu mastu. Atkreiptinas dėmesys, kad Aprašo projektas rengiamas, siekiant įgyvendinti Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės bei prevencijos tikslus, tarp jų ir sveikos bei saugios visuomenės kūrimą, padedant išvengti žalos dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo. Šiuo atveju Aprašo projektas iš esmės skirtas ne vien mokykloms, bet ir visai tarpžinybinei sistemai: socialinėms tarnyboms, policijai, sveikatos sistemai, savivaldybėms, todėl jo prigimtis yra horizontali. Tai nėra tik švietimo vidaus reguliavimo dokumentas, bet ir nacionalinė prevencinė priemonė, kurioje švietimo sektorius yra vienas iš dalyvių, o ne vienintelė atsakinga institucija.

Vertindami ilgalaikę perspektyvą, manome, kad Aprašo projekto privalomojo taikymo teisinis pagrindas turėtų būti įtvirtintas įstatyminiu lygiu, koordinuojant psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos

priemonės nacionaliniu mastu horizontaliuoju principu, o tinkamiausias teisinis pagrindas šiuo atveju galėtų būti Sveikatos sistemos įstatymas, kuriame galėtų būti praplėstos NTAKD kompetencijos taikomų prevencinių priemonių srityje. Taip būtų užtikrintas nuoseklus, sistemiškas ir teisiškai pagrįstas NTAKD veiklos plėtojimas, nedubliuojant kitų institucijų atsakomybės sričių.

NTAKD š. m. balandžio 2 d. organizavo susitikimą, kuriame dalyvavo Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Teisingumo ministerijos atstovai. Susitikimo tikslas – apsvarstyti ir priimti sprendimą dėl Mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar kitiems atstovams pagal įstatymą pavyzdinio tvarkos aprašo (toliau – Aprašas) tvirtinimo, kokio lygmens teisės aktu būtų tikslinga jį tvirtinti – Vyriausybės nutarimu ar Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministrų bendru įsakymu arba išleisti jį kaip rekomendacijas, kurias pateiktų NTAKD.

Susitikimo metu Teisingumo ministerija laikėsi pozicijos, kad Aprašas turėtų būti tvirtinamas bendru ministrų įsakymu, nes Aprašas yra rekomendacinis ir būtina mažinti perteklinių teisės aktų skaičių. Švietimo, mokslo ir sporto ministerija pažymėjo, kad šiuo metu nėra teisinio pagrindo Aprašui tvirtinti ministrų įsakymu, kadangi tai nėra numatyta Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme. Norint svarstyti įtvirtinimą teisės aktu, reikalingas įstatyminis pagrindas. Vyriausybės kanceliarijos atstovų siūlymas, kad pirmiausia būtina apsispręsti, ar Aprašas turėtų būti privalomas, ar rekomendacinio pobūdžio. Jeigu būtų nuspręsta, kad Aprašas turi būti privalomas, tai reikštų būtinybę keisti galiojančius teisės aktus – pirmiausia Švietimo įstatymą. Po susitikimo sutarta, kad jei ateityje bus priimtos atitinkamos įstatymų pataisos, atsiras teisinis pagrindas Aprašą tvirtinti Vyriausybės nutarimu.

Taip pat NTAKD š. m. balandžio 15 d. organizavo papildomą susitikimą, kuriame dalyvavo Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos ir Vidaus reikalų ministerijos atstovai. Šio susitikimo metu įvertinus, kad dabartiniu metu nėra įstatyminio pagrindo patvirtinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo, t.y. joks įstatymas nesuteikia Vyriausybei įgaliojimus patvirtinti tokio tvarkos Aprašo, tačiau, atsižvelgiant į norminio teisės akto – Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo, kuris nustatytų privalomo elgesio taisykles, reaguojant į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus, visoms savivaldybių administracijoms ir (ar) mokykloms, poreikį, buvo sutarta, kad Švietimo, mokslo ir sporto ministerija koordinuos Švietimo įstatymo papildymą.

Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu sprendimų priėmimas ir derinimo procesai dėl Aprašo teisinio pagrindo įtvirtinimo užtrunka, susitikimo metu su suinteresuotomis institucijomis buvo sutarta, kad NTAKD artimiausiu metu išplatins pavyzdinį Aprašą visoms savivaldybėms kaip rekomendacinio pobūdžio dokumentą. Tokiu būdu bus siekiama išbandyti jo taikymą praktikoje bei surinkti vertingų pastabų ir pasiūlymų dėl galimų patobulinimų, kol bus suformuotas teisinis pagrindas Aprašo tvirtinimui.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

▪ **Dėl 2024 m. NTAKD vykdytos savivaldybių administracijų apklausos apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir kontrolės situaciją savivaldybėse**

Kovo 26 d. bendro Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos, Priklausomybių prevencijos komisijos ir Asmenų su negalia teisių komisijos posėdžio metu buvo pristatyti 2024 m. NTAKD vykdytos savivaldybių administracijų apklausos apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos ir kontrolės situaciją savivaldybėse rezultatai.

Apklausos rezultatai atskleidė, kad psichoaktyviųjų medžiagų kontrolės ir vartojimo prevencijos klausimus savivaldybėse koordinuoja savivaldybių narkotikų kontrolės komisijos (64 proc.), bendruomenės sveikatos tarybos (50 proc.), savivaldybių gydytojai (67,7 proc.), visuomenės sveikatos biurai (72,6 proc.) ir tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriai (62,9 proc.).

Tikslinės ir atrankinės bendruomenės psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės pažeidžiamoms asmenų grupėms daugiausiai vykdomos mokiniams, turintiems socialinių ir akademinį problemų (71 proc.), jaunimui ne mokyklos aplinkoje, pamokas praleidinėjantiems ar mokyklos nelankantiems mokiniams (69,4 proc.) bei jaunimui socialiai pažeidžiamose bendruomenėse (48,4 proc.). Daugiausiai psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonės buvo vykdomos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo problemų turinčioms šeimoms (75,8 proc.).

Atsižvelgiant į esamą situaciją NTAKD yra suplanavęs tolimesnius žingsnius ir 2025 m. siekia sukurti savivaldybių prevencijos veiklų stebėsenos sistemą, parengti ir su savivaldybių kontaktiniais asmenimis aptarti pasiūlymus dėl teisės aktų pakeitimų, kurie įtvirtintų už psichoaktyviųjų medžiagų kontrolę ir prevenciją atsakingą struktūrą savivaldybėse.

Šie ir kiti žingsniai taip pat prisidėtų, gerinant situaciją dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis mokyklose bei už jos ribų.

Seimo Savižudybių ir smurto prevencijos komisijos pirmininkė Jekaterina Rojaka apibendrina, kad NTAKD pastangos spręsti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo šiomis medžiagomis problemą yra sveikintinos. Sakė, jog tikisi, kad Vyriausybė imsis lyderystės sutelkti visų

institucijų pastangas ir patirtį, siekiant kompleksiskai spręsti susidariusią situaciją. Būtina stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, proaktyviai taikyti efektyvias prevencijos priemones, laiku ir tinkamai reaguoti į iškilusius iššūkius, susidūrus su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo šiomis medžiagomis atvejais tiek mokyklose, tiek už jų ribų. Algoritmo dėl vienodo reagavimo į psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo atvejus mokyklose patvirtinimas bus labai svarbus žingsnis, bet nepakankamas. Ypač svarbu, kad savivaldybių administracijos šios problemos sprendimą laikytų didžiausiu prioritetu – skirtų pakankamai lėšų visuomenės, ypač vaikų ir jaunimo, švietimui ir kitų prevencijos priemonių įgyvendinimui. Taip pat labai svarbu užtikrinti, kad būtų suteikta reikiama pagalba asmenims, turintiems priklausomybę nuo psichoaktyviųjų medžiagų.

- **Dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos: įgyvendinamos ir planuojamos įgyvendinti priemonės. Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytų veiksmų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo, priklausomybės ligų gydymo prieinamumo didinimo srityse. Dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų įgyvendinimo 2024–2026 metų plano priemonių**

Balandžio 16 d. Komisija rinkosi į posėdį, kuriame kartu su atsakingų ministerijų bei NTAKD atstovais nagrinėjo įgyvendinamas ir planuojamas įgyvendinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencines priemones.

Iš klausė institucijų atstovų pateiktos informacijos apie tai, kokie yra Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane (toliau – VPNĮP) numatyti veiksmai priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo, priklausomybės ligų gydymo prieinamumo didinimo srityse bei Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų (Darbotvarkė) įgyvendinimo 2024–2026 metų plane.

Apie įgyvendinamas ir planuojamas įgyvendinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencines priemones Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas kalbėjo, kad mums visiems kartu dirbant psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje reikia dėti pastangas, kad prevencinės priemonės būtų nukreiptos ne į asmens elgesio keitimą, o į aplinkos, kurioje jis mokosi, dirba, gyvena pokyčius. Turime surasti ir pritaikyti geriausias užsienio šalių patirtis, kurios rodo, kad pačios visuomenės keitimasis yra pagrindas ant kurio auginame priklausomybėms atsparią jaunąją kartą. Jaunų žmonių elgesio ir sveikatos problemų paplitimą galima sumažinti, jeigu bendruomenėje laiku bus nustatomi padidėję rizikos veiksniai, pasirenkamos patikrintos ir veiksmingos prevencijos priemonės, paaugliai laiku įtraukiami į ankstyvos intervencijos programas, kurie ir yra skirti rizikos veiksniams sumažinti. Todėl labai svarbus bendras visų institucijų darbas, ieškant būdų efektyviau organizuoti priklausomybių prevenciją, užtikrinti vieningą visų priklausomybių prevencijos, gydymo paslaugų, apimančių psichologinės ir medicininės pagalbos prieinamumą ir koordinavimą.

Sveikatos apsaugos ministerijos atstovė Jelena Talačkienė išskyrė keturias pagrindines kryptis, kuriomis bus dirbama psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje: Nacionalinės darbotvarkės plano 2024-2026 m. priemonės, nacionalinės pažangos priemonės, regioninės pažangos priemonė, teisėkūros iniciatyvos ir informacinės kampanijos.

Nacionalinės darbotvarkės 2024-2026 m. plane yra numatytos 39 priemonės, iš jų 11 priemonių yra skirtos prevencijai. Jas įgyvendins 15 valstybės institucijų, bus įtraukiamos ir savivaldybės. Šių priemonių įgyvendinimui skirta 46,8 mln. Eurų.

SAM plėtros programos nacionalinė pažangos priemonė – psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, pagalba ir žalos mažinimas. Šioms priemonėms numatyta 1,4 mln. Valstybės biudžeto lėšų, 3,1 mln. Eur – Europos Sąjungos paramos lėšų.

Pranešėja išskyrė VPNI 3.5.8. veiksmą, kuriuo savivaldybėse bus didinami psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos kokybė ir veiksmingumas, t.y. 12 savivaldybių bus išbandomas ir įdiegiamas integruotos prevencijos modelis. Vėliau parengti savivaldybių veiksmų planai, rengiami mokymai visoje Lietuvoje. Diegiant šį modelį savivaldybėse vyks metodinis konsultavimas, ši priemonė bus įgyvendinama pasitelkiant ekspertinę pagalbą.

Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos regioninė priemonė nukreipta į kokybiškų visuomenės sveikatos paslaugų prieinamumo regionuose gerinimą. Šios priemonės veiklai „Priklausomybės ligų prevencijos (psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo mažinimo) paslaugų prieinamumo didinimas ir įvairių iniciatyvų tikslinėse grupėse skatinimas“ yra numatytas bendras 22 mln. Eur biudžetas. Šios priemonės tikslinės grupės yra vaikai, paaugliai ir jų aplinkos nariai (šeima, mokykla, bendruomenė), prioritetas teikiamas eksperimentuojantiems ir rizikingai vartojantiems asmenims.

Nuo 2025 m. kovo 20 d. pradėta vykdyti vaikų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos informacinė-sąmoningumo didinimo kampanija. Sukurta 10 trumpų informacinių [videofilmų](#), skirtų tėvams, mokyklų administracijoms ir personalui, mokiniams. Videofilmuose galima rasti naudingos informacijos ir patarimų, padėsiančių kalbėti su vaikais ir spręsti situacijas, susijusias su psichoaktyviosiomis medžiagomis.

Pranešėja Aušra Želvienė Komisijai pristatė NTAKD vykdomus darbus psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos srityje.

Pasak A. Želvienės, atliepiant tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinavimo stiprinimo poreikį, bendradarbiavimas bus nukreiptas dviem kryptimis: su savivaldybėmis ir su kitomis valstybės institucijomis, veikiančiomis šioje srityje. Bendradarbiaujant su ministerijomis ir savivaldybėmis, bus plėtojama efektyvi psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemonių sistema ir teikiama metodinė pagalba savivaldybėms, siekiant įgalinti jas įgyvendinti įrodymais grįstas psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos priemones.

Pranešėja pristatė, kad įgyvendinant 2022–2030 m. Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros programos priemones psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos srityje, bus:

- plėtojamos ankstyvosios intervencijos programos,
- sukurtos psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos vartojimo ir žalos mažinimo priemonės jaunimo pasilinksminimo vietose, ypač naktinio miesto aplinkoje,
- koordinuojama metimo rūkyti telefoninės linijos veikla,
- įgyvendinimas integruoto pirminės prevencijos modelio kūrimas.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija tęsia Psichosocialinės reabilitacijos paslaugų asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų teikimą. Įgyvendinamas naujas projektas „Būk laisvas - nebūk priklausomas!“.

Projektą administruoja Europos Socialinio Fondo Agentūra (ESFA). 2024 metais jame sudalyvavo 322 asmenys, 2023 metais sudalyvavo 553 asmenys, per abu metus – 875 asmenų. Iki projekto pabaigos 2029 m. planuojama skirti 16 mln. Eurų fondo lėšų.

Posėdyje dalyvavusių Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Finansų ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovai glaustai pristatė savo vykdomus veiksmus priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo, priklausomybės ligų gydymo prieinamumo didinimo srityse.

Komisijos nariai aktyviai diskutavo ir tarėsi dėl būdų kaip organizuoti priklausomybių prevenciją, efektyviau išnaudoti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, užtikrinti vieningą visų priklausomybių prevencijos, gydymo paslaugų, apimančių psichologinės ir medicininės pagalbos prieinamumą ir koordinavimą. Šiuos ir kitus savo siūlymus bei rekomendacijas Komisija teikė apsvartyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei.

Komisija, 2025 m. kovo 12 d. ir 2025 m. balandžio 16 d. Komisijos posėdžiuose išklausiusi Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento, Respublikinio priklausomybės ligų centro, Lietuvos Respublikos

teisingumo ministerijos, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Respublikinio priklausomybės ligų centro, Atsakingo lošimų verslo asociacijos, Nacionalinės lošimų ir žaidimų verslo asociacijos, Lietuvos loterijų asociacijos, Lietuvos lošimų verslo asociacijos informacijos dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų: situacijos ir iššūkių, dėl tyrimų dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų paplitimo Lietuvoje, dėl priklausomybės nuo azartinių lošimų gydymo, dėl psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos: įgyvendinamų ir planuojamų įgyvendinti priemonių, dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane numatytų veiksmų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo, priklausomybės ligų gydymo prieinamumo didinimo srityse, dėl Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų įgyvendinimo 2024–2026 metų plano priemonių,

vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 55 straipsniu n u s p r e n d ė:

Pasiūlyti Lietuvos Respublikos Vyriausybei:

1. Ieškoti būdų efektyviau organizuoti priklausomybių prevenciją, siekti efektyviau išnaudoti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, užtikrinti vieningą visų priklausomybių prevencijos, gydymo paslaugų, apimančių psichologinės ir medicininės pagalbos prieinamumą ir koordinavimą.

2. Spręsti dėl Lošimų priežiūros tarnybos Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau – Tarnyba) funkcijų azartinių lošimų prevencijos srityje. Šiuo metu trys Tarnybos specialistai konsultuoja problemų dėl lošimų turinčius asmenis ir jų artimuosius apie galimus pagalbos būdus, teikia konsultacinę pagalbą užsiregistravusiems Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre (toliau – Registas). Registre užsiregistravusių asmenų skaičius viršija 18 tūkstančių, auga nepilnamečių asmenų įsitraukimas į azartinius lošimus ir kompiuterinius žaidimus, patologinių lošėjų skaičius.

3. Apsvarstyti dėl Registro perdavimo Sveikatos apsaugos ministerijai. Perdavus šio registro duomenų koordinavimą ir kontrolę Sveikatos apsaugos ministerijai, gydymo paslaugų teikimo ir kompleksinių priemonių įgyvendinimas priklausomybių prevencijos programose būtų paprastesnis, efektyvesnis bei valstybei ekonomiškai taupesnis sprendimas.

4. Įvertinti Registro pavaldumo perdavimą Respublikiniam priklausomybės ligų centrui, pavedant centrui tobulinti pagalbos priemones užsiregistravusiems Registre, įtraukiant į jų vykdymą Respublikinio priklausomybės ligų centro filialus.

5. Inicijuoti ir parengti priklausomybės nuo lošimų, internetinių žaidimų prevencijos programas bendro lavinimo mokykloms.

Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija (toliau – Ministerija), susipažinusi su Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2025 m. gegužės 12 d. raštu Nr. S-2193 „Dėl Seimo priklausomybių prevencijos komisijos rekomendacijų ir pasiūlymų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo ir priklausomybės ligų gydymo prieinamumo gerinimo srityse“ ir 2025 m. balandžio 16 d. įvykusio Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos posėdžio, kuriame svarstytos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos, priklausomybės nuo azartinių lošimų gydymo ir kitos problemos, protokolo išrašu Nr. 142-S-2, pagal kompetenciją teikė informaciją dėl pateiktų pasiūlymų ir raštu informavo Komisiją apie įgyvendintas bei planuojamas priemones švietimo srityje.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo Nr. I-1489 nuostatos sudaro teisinę prielaidą bendrai prevencijos sistemai kurti visose šalies mokyklose, vykdančiose ikimokyklinio, priešmokyklinio, pradinio, pagrindinio, vidurinio ir pirminio profesinio mokymo programas, (toliau – mokyklos). Siekiant užtikrinti Švietimo įstatymo 43 straipsnio 19 dalies 5 punkto ir 56 straipsnio 2 dalies 1 ir 5 punktų nuostatų įgyvendinimą, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2024 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. V-317 „Dėl Prevencinių programų kriterijų ir atitikties jiems vertinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ buvo patvirtintas Prevencinių programų kriterijų ir atitikties jiems vertinimo tvarkos aprašas, kuriuo vadovaujantis vertinamos kitų institucijų ar organizacijų teikiamos prevencinės programos. Nuo 2024 m. rugsėjo 1 d. visose mokyklose įgyvendinamos prevencinės programos turi būti įvertintos pagal minėtą prevencinių programų kriterijų ir atitikties jiems vertinimo tvarką. Siekiame

paskatinti įvairias suinteresuotas institucijas teikti prevencines programas, apimančias žalingo internetinio turinio, lošimų, priklausomybės klausimus, ir taip sudaryti sąlygas joms atsirasti mokyklose.

Nuo 2023 m. rugsėjo 1 d. kartu su atnaujintu ugdymo turiniu startavo privaloma Gyvenimo įgūdžių bendroji programa, kurios pagrindą sudaro socialinis ir emocinis ugdymas, apimantis tokias temines sritis kaip patyčių ir smurto prevencija, savižudybių prevencija, lytiškumo ugdymas, sveikatos ugdymas, pirmoji pagalba, žmogaus sauga ir pan. Šių teminių sričių kontekste, yra aptariamos ir priklausomybės nuo azartinių lošimų. Pavyzdžiui, jau nuo 3–4 kl. su mokiniais aptariami žalingi įpročiai, aptariamas jų poveikis sveikatai ir kaip jiems atsisipirti. 5–6 kl. mokiniai tyrinėja ir mokosi atpažinti, kad domėjimasis kuo nors gali peraugti į priklausomybę (pvz., skaitmeniniai žaidimai, priklausomumas nuo interneto ar socialinių tinklų ir lošimai), kokios šios priklausomybės galimos pasekmės įsitraukusiam asmeniui, artimiesiems ir visai bendruomenei. 7–8 kl. mokosi atpažinti situacijas, kai dėl priklausomybių reikalinga pagalba, aiškinasi, į ką kreiptis pagalbos. 9–10 kl. analizuoja sergančiųjų priklausomybės ligomis atvejus ir mokosi atpažinti bei įvardyti ligų atsiradimo priežastis, požymius ir pasekmes, analizuoja priklausomybės ligų gydymo ypatumus ir kokios yra sukurtos paslaugos bendruomenėje sergantiems priklausomybės ligomis asmenims.

Taip pat „Gyvenimo įgūdžių ugdymo bendrosios programos įgyvendinimo 5–10 (II gimnazijos) klasėms rekomendacijose“ pateikiama ir keletas skaitmeninių priemonių mokytojui, susijusių su priklausomybėmis nuo lošimo, pavyzdžiui:

- „Pagalba sau“ – tai nacionalinė psichikos sveikatos svetainė, kurioje pateikta informacija apie priklausomybes: <https://pagalbasau.lt/priklausomybes/>.
- „Azartinių lošimų prevencija“ – tai metodinė priemonė, skirta bendrojo ugdymo mokyklų klasių vadovams, švietimo pagalbos specialistams ir mokytojams: <https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2022/06/Azartiniu-losimu-prevencija-viesinimui.pdf>.
- „Priklausomybė nuo azartinių lošimų. Atmintinė tėvams“: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/05/Atmintine-tevams_Priklausomybe-nuo-azartiniu-losimu.pdf.
- Taip pat švietimo portale *emokykla.lt* pateikiama metodinė medžiaga aptariant priklausomybių problematiką: <https://emokykla.lt/skaitmenines-mokymo-priemones/priemone/313>.

Ministerija pastebi, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2025 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 151 „Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano patvirtinimo“ yra nusimačiusi prioritetą „Lygias galimybes suteikiančio (įtraukiojo) ikimokyklinio ir bendrojo ugdymo užtikrinimas“, kurio vienas iš veiksmų yra stiprinti mokyklos bendruomenės visose valstybinėse ir savivaldybių mokyklose, įgyvendinant socialines ir emocines kompetencijas ugdančias programas. Ministerija siekia sudaryti prielaidas šiam veiksmui įgyvendinti mokyklose ir šiuo metu svarsto galimus įgyvendinimo būdus.

Taip pat Ministerija nuosekliai kviečia mokyklas naudotis viešai prieinama naudinga informacija, kuri gali padėti mokykloms įgyvendinant tikslines prevencines programas, kurią galima rasti Ministerijos puslapyje: <https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/prewencija-mokyklose/>.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija (toliau – Ministerija) išnagrinėjo Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijos 2025 m. gegužės 12 d. raštą Nr. S-2193 „Dėl Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos rekomendacijų ir pasiūlymų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo ir priklausomybės ligų gydymo prieinamumo gerinimo srityse“ ir juo pateiktą 2025 m. balandžio 16 d. Lietuvos Respublikos Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos (toliau – Komisija) posėdžio, kuriame svarstyti priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo ir priklausomybės ligų gydymo prieinamumo gerinimo klausimai, protokolą Nr. 142-S-2 ir aptarė Komisijos pasiūlymus su Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lošimų priežiūros tarnybos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Respublikinio priklausomybės ligų centro atstovais. Ministerija pagal kompetenciją pateikė informaciją dėl Komisijos pateiktų pasiūlymų ir informavo Komisiją apie Ministerijos įgyvendinamas ir planuojamas priemones.

- ***Ieškoti būdų efektyviau organizuoti priklausomybių prevenciją, siekti efektyviau išnaudoti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, užtikrinti vieningą visų priklausomybių prevencijos, gydymo paslaugų, apimančių psichologinės ir medicininės pagalbos prieinamumą ir koordinavimą***

Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtinto Nacionalinės darbotvarkės narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų (toliau – Nacionalinė darbotvarkė) įgyvendinimo 2024–2026 metų plane³ (toliau – Nacionalinės darbotvarkės planas) numatyta 11 priemonių, skirtų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai, siekiant 1.1 uždavinio – nuosekliai ir kokybiškai įgyvendinti bei prireikus sukurti kylančius naujus iššūkius atliepiančias psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos programas ir (ar) priemones, taikomas visų amžiaus tarpsnių grupėms, užtikrinant šių priemonių koordinavimą ir tvarų finansavimą ir 1.2 uždavinio – sukurti teisinės, finansinės ir organizacinės prielaidas įgyvendinti ir vertinti kokybišką ir veiksmingą prevenciją bei atlikti jos stebėseną.

Nacionalinės darbotvarkės plane priklausomybės ligų gydymui numatyta 11 priemonių, siekiant 2.1 uždavinio – išplėtoti veiksmingą, tikslinių grupių poreikius atliepiančią, priklausomybės ligų gydymo, reabilitacijos ir integracijos sistemą, taikant kokybiškus, aprobuotus ir ekonomiškai veiksmingus gydymo metodus, taip pat prieinamas psichologinės socialinės reabilitacijos ir reintegracijos paslaugas, mažinant diskriminavimą ir stigmatizavimą bei užtikrinant tvarų finansavimą ir 2.2 uždavinio – tobulinti priklausomybės ligų gydymo ir susijusių socialinių paslaugų prieinamumo, stebėsenos, specialistų kvalifikacijos tobulinimo sistemas.

Papildomai, priklausomybių prevencijai Ministerija numatė priemones (prevencinius projektus, mokslinius tyrimus ir socialines kampanijas), finansuotinas per Valstybinį visuomenės sveikatos stiprinimo fondą. Siekiant didinti visuomenės informuotumą ir sąmoningumą, mažinti stigmą ir paskatinti laiku kreiptis pagalbos numatytos 2 socialinės kampanijos – „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos socialinė kampanija“ ir „Azartinių lošimų ir perteklinio skaitmeninių technologijų naudojimo prevencijos socialinė kampanija“ (kurių numatytas biudžetas, atitinkamai, 260 000 eur ir 800 000 eur).

Sveikatos apsaugos ministrui 2025 m. vasario 24 d. patvirtinus įsakymą Nr. V-144 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2002 m. gegužės 3 d. įsakymo Nr. 204 „Dėl Priklausomybės ligų gydymo ir reabilitacijos standartų patvirtinimo“ pakeitimo, numatyti sisteminiai pokyčiai, skirti didinti priklausomybės ligų diagnozavimo ir gydymo paslaugų prieinamumą, užtikrinti kompleksinę, tęstinę pagalbą priklausomiems asmenims, stiprinti skrinimą, siekiant kuo anksčiau nustatyti būklę, kuomet asmeniui galėtų būti siūloma jam reikalinga pagalba.

Sveikatos apsaugos ministro įsakymo Nr. 204 pakeitimu reglamentuoti šie pagrindiniai sveikatos priežiūros paslaugų organizavimo ir teikimo aspektai:

1) Elgesio priklausomybių diagnostika ir gydymas integruojamas į bendrą priklausomybės ligų gydymo sistemą, elgesio priklausomybių gydymą į bendrą priklausomybės ligų gydymo sistemą;

2) Psichikos sveikatos centrų (toliau – PSC) pareiga teikti paslaugas priklausomybės ligomis sergantiems asmenims, įskaitant ambulatorinį abstinencijos gydymą, medikamentinį ir nemedikamentinį gydymą bei reabilitaciją, taip pat – palaikomąjį gydymą ir atkryčio prevenciją. Nustatoma, kad asmeniui gydymas tik antrinio lygio paslaugose vykdomas tik išimtiniais atvejais (pagrindinės paslaugos yra teikiamos pirminiame lygyje). PSC paslaugas priklausomybės ligomis sergantiems asmenims pradės teikti laipsniškai pagal tam tikras priklausomybės ligų grupes, o visoms grupėms – nuo 2027 metų;

3) Pagalbos planavimas ir organizavimas vadovaujantis kompleksiniu paciento būklės vertinimu pagal Priklausomybės sunkumo indeksą bei gydymo ir tęstinės pagalbos planu;

4) Stacionarinio abstinencijos būklės gydymo indikacijos ir kontraindikacijos bei stacionarinio abstinencijos būklės gydymo tvarka, įskaitant psichosocialinių paslaugų teikimą pacientui ir (ar) jo artimiesiems;

5) Šeimos gydytojo ir jo komandos funkcijos ir vaidmuo, įskaitant vaidmenį įtariant tam tikras priklausomybės ligas, kai sveikatos būklė indikuoja apie psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą;

³ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/a39854800e9511efbcbfb318996800a8>

6) Skubiosios medicinos pagalbos skyrių funkcijos ir pareigos, kai skubiąją medicinos pagalbą gauna asmuo, turintis priklausomybės ligų požymių, siekiant greitojo įvertinimo ir nukreipimo tolesnei pagalbai.

Tikimasi, kad Nacionalinės darbotvarkės plano, Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo priemonių įgyvendinimas ir Sveikatos apsaugos ministro įsakymo Nr. 204 pakeitimu reglamentuoti pokyčiai leist sustiprinti priklausomybių prevencijos ir priežiūros sistemą, padidinti paslaugų įvairovę, prieinamumą ir kokybę.

- ***Spręsti dėl Lošimų priežiūros tarnybos Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (toliau –Tarnyba) funkcijų azartinių lošimų prevencijos srityje. Šiuo metu trys Tarnybos specialistai konsultuoja problemų dėl lošimų turinčius asmenis ir jų artimuosius apie galimus pagalbos būdus, teikia konsultacinę pagalbą užsiregistravusiems Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registre (toliau – Registras). Registre užsiregistravusių asmenų skaičius viršija 18 tūkstančių, auga nepilnamečių asmenų ištraukimas į azartinius lošimus ir kompiuterinius žaidimus, patologinių lošėjų skaičius***

Kaip informavo Lietuvos Respublikos finansų ministerija (toliau – Finansų ministerija) 2025 m. gegužės 16 d. raštu Nr. 6K-25/2620 „Dėl Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos rekomendacijų ir pasiūlymų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo ir priklausomybės ligų gydymo prieinamumo gerinimo srityse“, 2024 m. lapkričio 7 d. Lietuvos Respublikos Seimui priėmus Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymą Nr. XV–3080, Lošimų priežiūros tarnybai buvo priskirtos vykdyti probleminio lošimo prevencijos funkcijos – rengti probleminio lošimo prevencijos programas, jas koordinuoti ir kontroliuoti jų įgyvendinimą, įgyvendinti probleminio lošimo prevencijos programoje nurodytas jos kompetencijai priskirtas probleminio lošimo prevencijos priemones. Lošimų priežiūros taryba 2025 m. birželio 3 d. organizuoto tarpinstitucinio susitikimo, skirto Komisijos rekomendacijoms aptarti ir aktualiai informacijai apsikeisti, metu informavo, kad planuoja artimiausiu metu inicijuoti probleminio lošimo prevencijos programos/plano parengimą, pasitelkiant įvairias valstybės institucijas ir organizacijas.

Lošimų priežiūros tarnyba teikia informacinę pagalbą Registre užsiregistravusiems asmenims ar jų artimiesiems, t. y. informuoja, kur šie asmenys gali kreiptis ir kokią pagalbą gauti dėl psichikos sveikatos stiprinimo, lošimų priklausomybės prevencijos, ankstyvosios intervencijos paslaugų ar gydymo dėl patologinio potraukio lošti. Lošimų priežiūros tarnyba taip pat organizuoja lošėjų artimųjų savitarpio paramos grupes, kurių metu su lošimo priklausomybe susidūrusių asmenų artimieji gali dalintis savo išgyvenimais, patirtimi, jausmais, kasdieniais iššūkiais ir sulaukti palaikymo. Taigi, Lošimų priežiūros tarnyba teikia reikalingą pirminę pagalbą ir informuoja apie specializuotos pagalbos galimybes.

- ***Apsvarstyti dėl Registro perdavimo Sveikatos apsaugos ministerijai. Perdavus šio registro duomenų koordinavimą ir kontrolę Sveikatos apsaugos ministerijai, gydymo paslaugų teikimo ir kompleksinių priemonių įgyvendinimas priklausomybių prevencijos programose būtų paprastesnis, efektyvesnis bei valstybei ekonomiškai taupesnis sprendimas. Įvertinti Registro pavaldumo perdavimą Respublikiniam priklausomybės ligų centrui, pavedant centrui tobulinti pagalbos priemones užsiregistravusiems Registre, įtraukiant į jų vykdymą Respublikinio priklausomybės ligų centro filialus***

Registro perdavimo tikslingumo klausimas buvo aptartas per 2025 m. birželio 3 d. vykusį tarpinstitucinį susitikimą, kurio metu paaiškėjo vieninga Finansų ministerijos, Lošimų priežiūros tarnybos, Ministerijos ir Respublikinio priklausomybės ligų centro nuomonė, kad Registro perdavimas iš Lošimų priežiūros tarybos Respublikinio priklausomybės ligų centrui nebūtų tikslingas dėl žemiau pateiktų argumentų.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu patvirtintais Registro nuostatais⁴, Registro objektas yra asmenys, pateikę prašymus neleisti lošti ir dalyvauti nuotoliniuose lošimuose, o

⁴ [55 Dėl žinybinio Apribojusių savo galimybę lošti asmenų registro įsteigimo, jo nuostatų patvirtinimo... \(lrs.lt\)](#)

pagrindinis duomenų gavėjas ir naudotojas – lošimų organizatoriai, kuriems Lietuvos Respublikos azartinių lošimų įstatymu nustatyta prievolė užtikrinti, kad prašymus neleisti lošti pateikę asmenys negalėtų patekti į lošimo organizavimo vietas ar dalyvauti nuotoliniuose lošimuose. Registro esminė funkcija susijusi su Azartinių lošimų įstatyme nustatytų ribojimų įgyvendinimu ir lošimų organizavimo priežiūra ir kontrole, kurią įgyvendina Lošimų priežiūros tarnyba⁵. Taigi, Registras yra Lošimų priežiūros tarnybos vykdomos priežiūros ir kontrolės funkcijų įrankis. Svarbu pažymėti, kad Registre savanoriškai registruojasi asmenys, turintys polinkį į priklausomybę ir, kuriems savo valios ir pastangų nepakanka kontroliuoti savo veiksmų lošiant. Tačiau Registre besiregistruojantys asmenys nebūtinai yra probleminiai ar patologiniai lošėjai, nors asmens prašymas apriboti jo galimybę lošti vertintinas kaip reikšmingas rizikos veiksnys lošimų priklausomybei formuotis. Tuo tarpu, Respublikinis priklausomybės ligų centras yra asmens sveikatos priežiūros įstaiga, kurios pagrindinė funkcija yra gydyti priklausomybės sutrikimus. Registro tvarkymas yra administracinė priežiūros funkcija, neturinti tiesioginio ryšio su gydymu. Be to, Registro perdavimo tvarkymas Respublikiniam priklausomybės ligų centrui gali sukelti klaidingą visuomenės ar pačių asmenų supratimą, kad gydymo įstaiga siekia „priverstinai gydyti“, „registruoti“ ar „kontroliuoti“ lošimo problemas turinčius asmenis. Tai kvestionuotina asmens duomenų apsaugos aspektu ir gali padidinti stigmą, susijusią su priklausomybėmis, atgrasyti asmenis nuo gydymo ar pagalbos kreipimosi. Pacientų pasitikėjimas Respublikiniu priklausomybės ligų centru yra esminis sėkmingam priklausomų asmenų gydymui. Jei Respublikiniu priklausomybės ligų centras pradėtų vykdyti Registro tvarkymo funkciją, kuri yra daugiau kontrolės ir priežiūros pobūdžio, tai gali sumažinti pasitikėjimą gydymo įstaiga bei paveikti jos gebėjimą pritraukti ir išlaikyti pacientus.

Per 2025 m. birželio 3 d. vykusį tarpinstitucinį susitikimą buvo aptartos Registro panaudojimo galimybės siekiant paskatinti Registre užsiregistravusius asmenis kreiptis pagalbos. Kaip vienas iš galimų sprendimų buvo paminėta galimybė Registre užsiregistravusiems asmenims reguliariai siųsti automatinius el. pranešimus apie pagalbos galimybes, nurodant nemokamai teikiamų paslaugų sąrašą ir pagalbą teikiančių įstaigų/organizacijų kontaktus. Siekiant glaudesnio bendradarbiavimo ir geresnio informacijos viešinimo, sutarta, kad susitikime dalyvavusios institucijos ir įstaigos tarpusavyje nuolat keisis aktualia informacija apie pagalbą teikiančias įstaigas ir organizacijas bei skelbs ją savo interneto svetainėse.

▪ ***Inicijuoti ir parengti priklausomybės nuo lošimų, internetinių žaidimų prevencijos programas bendro lavinimo mokykloms***

(pagal kompetenciją Komisijai ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarijai atsakė Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija 2025 m. gegužės 28 d. raštu SR-1870 „Dėl Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos rekomendacijų ir pasiūlymų priklausomybių prevencijos, psichikos sveikatos stiprinimo ir priklausomybės ligų gydymo prieinamumo gerinimo srityse“, žr. *aukščiau*).

▪ **Dėl priklausomybės ligų gydymo Respublikinio priklausomybės ligų centro filialuose. Vaikams ir paaugliams teikiamos paslaugos. Lankymasis Respublikinio priklausomybės ligų centro Panevėžio filiale. Psichoaktyviųjų medžiagų prevencija ir psichikos sveikatos stiprinimas**

Komisija gegužės 23 d. vyko į Respublikinio priklausomybės ligų centro (toliau – RPLC) Panevėžio filialą, kuriame svarstė klausimus dėl priklausomybės ligų gydymo Respublikinio priklausomybės ligų centro filialuose bei šiuose vaikams ir paaugliams teikiamų paslaugų. Išvažiuojamojo posėdžio metu komisijos nariai aptarė savivaldybių vaidmenį sprendžiant psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir psichikos sveikatos stiprinimo klausimus.

⁵ <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.271DDC972A7F/asr>

Respublikinio priklausomybės ligų centro nuotrauka

Apie priklausomybės ligų gydymą komisijos pirmininkas prof. Dr. Saulius Čaplinskas kalbėjo, kad mokslu grįsta, kokybiška pagalba priklausomybės ligų gydyme turi būti prieinama visur ir visiems. Vaikų ir paauglių psichiatrių poreikis turi būti atliepiamas ruošiant šiuos specialistus mūsų šalies universitetuose. Taip pat labai svarbu peržiūrėti ilgalaikius priklausomybės ligų gydymo tikslus, stiprinti asmens psichikos sveikatos priežiūros paslaugų priklausomybės ligomis sergantiems asmenims tęstinumą ir kokybę. Strateginiame dokumente „Nacionalinė darbotvarkė narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės, vartojimo prevencijos ir žalos mažinimo klausimais iki 2035 metų“ įvardintas tikslas, kad skirtingiems visuomenės narių poreikiams būtų užtikrinamos tikslingai finansuojamos, nacionalinius ir tarptautinius kokybės standartus atitinkančios paslaugos, o kartu – peržiūrimos ir koreguojamos gydymo ir žalos mažinimo paslaugos, atsižvelgiant į esamus poreikius. Pasidžiaugė, kad stigmatizavimo šioje srityje mažėja, o tai prisideda prie greitesnio problemos sprendimo ir asmenų gijimo.

RPLC filialai veikia 5 didžiuosiuose Lietuvos miestuose: Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose ir Panevėžyje. RPLC užtikrina sveikatos priežiūros paslaugas II priklausomybių psichiatrijos lygyje ir metodinį vadovavimą žemo slenksčio paslaugų kabinetų darbuotojams bei kitiems priklausomybių srityje dirbantiems specialistams.

RPLC 2024 m. teikė šias ambulatorines paslaugas: 22294 gydymo epizodai, iš jų – 1020 nepilnamečių, 2638 asmenys gydėsi neatskleidžiant asmens tapatybės, 328 asmenys į RPLC nukreipti probacijos tarnybos/teismo, 261 asmuo buvo nukreiptas Vaiko teisių apsaugos institucijų, 753 asmenys RPLC gydėsi opioidiniais vaistiniais preparatais (metadonu) ir 103 buprenorfinu-naloksonu.

2024 m. RPLC stacionariuose skyriuose bendras gydytų pacientų skaičius – 4827: alkoholinės ir narkotinės abstinencijos skyriuje – 3040, Minesotos programoje – 583, stacionarinėje psichosocialinėje reabilitacijoje – 1112, nepilnamečių psichosocialinėje reabilitacijoje – 92.

Tęsiančių gydymą po abstinencijos 2024 m. išaugo iki 52 proc. (2017 m. – 14 proc.), motyvacinės terapijos pacientų skaičius 2024 m. išaugo iki 1112 pacientų (2017 m. – 207).

Respublikinio priklausomybės ligų centro direktorė Aušra Širvinskienė pasakojo, kad yra patvirtinta mokymų programa, skirta darbui su priklausomybės ligomis sergančių asmenų artimaisiais (CRAFT metodas), metodinė medžiaga, susijusi su vaikų ir paauglių dienos stacionaru nacionaliniu mastu, atnaujintos esamos priklausomybės ligų metodikos.

RPLC, koordinuodamas ir teikdamas metodinę pagalbą, koordinuodamas finansinę paramą žemo slenksčio paslaugų kabinetams, taip pat vykdo metodinę veiklą ir bendradarbiauja su kitomis

socialinėmis ir gydymo įstaigomis, Kalėjų tarnyba prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir kitomis institucijomis.

Žemo slenksčio kabinetų tikslas – užkirsti kelią ŽIV ir kitoms infekcinėms ligoms plisti. Kabinetuose teikiamos šios mobilios ir (ar) stacionarios žemo slenksčio paslaugos: adatų ir švirkštų keitimas, dezinfekcijos priemonių dalijimas, prezervatyvų dalijimas, konsultavimas ir informavimas, tarpininkavimas, asmens higienos paslaugos, tvarslavos dalijimas, žaizdų perrišimas, atrankinių greitųjų ŽIV tyrimų atlikimas ir kitos paslaugos. Iš viso žemo slenksčio kabinetuose užfiksuoti 79826 apsilankymai, atlikta 5756 ŽIV testų, išdalinta 1842 naloksono rinkinių.

Diskusijoje, kurioje dalyvavo Sveikatos apsaugos ministerijos, Respublikinio priklausomybės ligų centro Panevėžio filialo, Panevėžio miesto ir Panevėžio rajono savivaldybių atstovai, aptarti iššūkiai, su kuriais susiduriama priklausomybės ligų gydymo srityje. Išsakyta esminis vaikų ir paauglių psichiatrų trūkumas, dabartinių psichiatrų pasiruošimo ir žinių stygius dirbant su priklausomybės ligomis sergančiais asmenimis. Pažymėta, kad šiuo metu RPLC stažuoja 92 studentai ir 41 gydytojas rezidentas.

Remiantis gerąja praktika, ateityje numatyta parengti 5 multidimencinės šeimos terapijos komandas, kurios veiktų visuose RPLC filialuose ir dirbtų su nepilnamečiais asmenimis bei jų tėvais.

Išvažiuojamajame posėdyje kartu su NTAKD, Panevėžio miesto ir Panevėžio rajono savivaldybių visuomenės sveikatos biurų specialistėmis taip pat aptartas savivaldybių vaidmuo sprendžiant psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos ir psichikos sveikatos gerinimo klausimus.

NTAKD atstovė pristatė, kad yra sukurtas NTAKD ir savivaldybių administracijų deleguotų atstovų tinklas, skirtas glaudesniai tarpusavio bendradarbiavimui. Šiame tinkle su savivaldybėmis yra dalinamasi svarbia ir aktualia informacija, tad savivaldybės, kaip pagrindinės prevencijos vykdytojos, praktiškai įgyvendina prevencines priemones, pritaikytas pagal vietos poreikius ir iššūkius, vyksta gyvi tinklo narių susitikimai.

Taip pat kalbėta ir apie tai, kad sukurtas mokyklų (išskyrus aukštąsias mokyklas) reagavimo į mokinių psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, platinimo ir disponavimo psichoaktyviosiomis medžiagomis atvejus bei pagalbos teikimo mokiniams, jų tėvams ar kitiems atstovams pagal įstatymą tvarkos aprašas. Šis jau pateiktas savivaldybėms, pastarosios yra kviečiamos tvarkos aprašą išbandyti ir pritaikyti savo teritorijoje esančiose mokyklose. Pažymėtina, kad savivaldybės gali pritaikyti ir keisti aprašo nuostatas pagal vietos poreikius ir dalintis patirtimi bei pasiūlymais dėl jo tobulinimo. Akcentuota, kad aprašas bus tobulinamas, remiantis savivaldybių grįžtamoju ryšiu, kol bus sukurtas teisinis pagrindas galutinei tvarkai įtvirtinti.

Kaip viena iš pagalbos priemonių 12–18 m. jaunuoliams, eksperimentuojantiems ar nereguliariai vartojantiems alkoholį ir / ar narkotikus, buvo įvardytas Ankstyvosios intervencijos programos vykdymas savivaldybėse. Komisija išgirdo, kad Panevėžio miestas pravedė 6 užsiėmimus, o iš viso mokymuose dalyvavo 50 jaunuolių.

Šios programos tikslas – motyvuoti jaunuolius, jau pabandžiusius psichoaktyvias medžiagas, atsisakyti šių medžiagų vartojimo tol, kol dar nėra susiformavusi priklausomybė. Programos vykdymą organizuoja savivaldybės teritorijoje veikiantis visuomenės sveikatos biuras.

Savivaldybėse taip pat vykdomas plėtos programos projektų įgyvendinimas – ankstyvosios intervencijos ir saugaus naktinio gyvenimo modelio diegimas. Projektą įgyvendinantys partneriai – savivaldybių visuomenės sveikatos biurai. Numatytos 2 projekto poveiklės: trijų ankstyvųjų intervencijų programų parengimas bei pritaikymas naudoti Lietuvoje ir programos, skirtos psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijai pasilinksminimo vietose, parengimas ir pritaikymas.

NTAKD organizuoja specialistų kompetencijų tobulinimo mokymų ciklą visose savivaldybėse skirdamas 10 mokymų ciklą, kurie bus įgyvendinami 10-yje Lietuvos apskričių. Mokymų metu nagrinėjamos šios temos: psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos strategijos, bendruomenės įsitraukimo svarba, tėvų vaidmuo prevencijoje, gerosios praktikos ir naujausių prevencijos priemonių pristatymas, naujos psichoaktyviosios medžiagos – tendencijos, grėsmės ir prevencijos rekomendacijos.

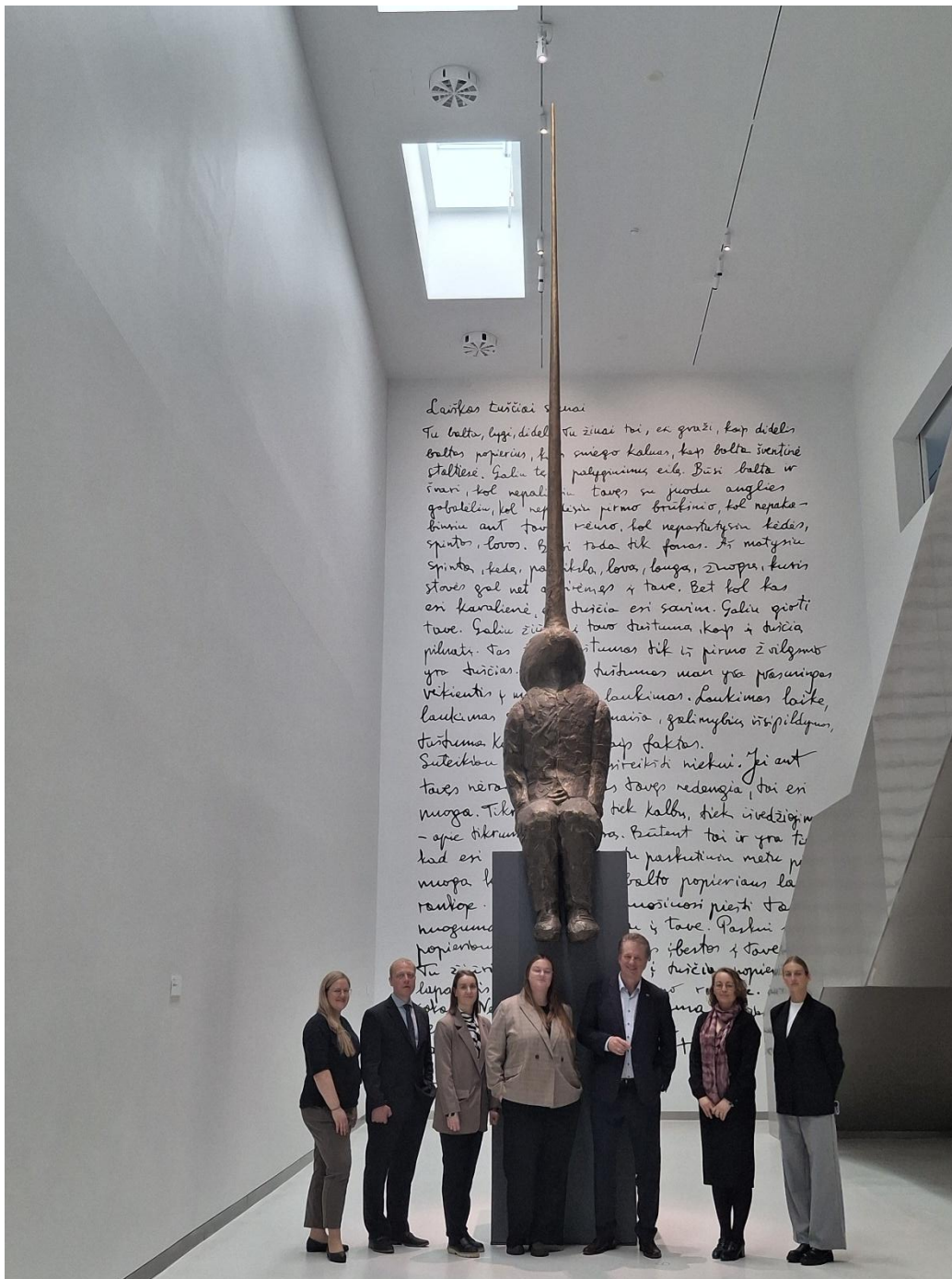
Komisijos nariai galiausiai apsilankė Stasio Eidrigevičiaus menų centre – Panevėžio miesto savivaldybės biudžetinėje įstaigoje. Šiame menų centre veikia nuolatinė S. Eidrigevičiaus ekspozicija,

organizuojamos parodos, vykdomos edukacijos ir renginiai, įtraukiantys ne tik Panevėžio miesto, rajono gyventojus, bet pritraukiantys gausų būrį kitų didmiesčių lankytojų.

Pagrindinis centro tikslas – padidinti miesto bendruomenės įtrauktį į kultūros kūrimą ir naudojimąsi kultūros produktais bei paslaugomis. Vykdomos bendros iniciatyvos su socialinėmis, švietimo, etnografinėmis, sveikatos ir meno organizacijomis. „Stasys Museum“ iš viso jau pravesta 693 edukacijų, kuriose iš viso sudalyvavo 13005 dalyviai. Netrukus čia pradės veikti „Vaikų miško paviljonas“ – iš pradžių sumanytas ir pristatytas kaip Lietuvos paviljonas 18-ojoje Venecijos architektūros bienalėje 2023 m., jis tęs savo gyvavimą Panevėžyje, suteikdamas erdvę muziejaus edukacinėms programoms.

Ši instaliacija – struktūra, siūlanti įvairias galimybes žaisti, bendrauti ir diskutuoti. Ji veikia kaip žaidimų ir mokymosi priemonė, skatinanti ir pripažįstanti unikalų vaikų požiūrį į mišką, jų gebėjimą jį stebėti, interpretuoti ir su juo sąveikauti, taip pabrėžiant vaikų svarbą formuojant miško ateitį. Paviljonas pastatytas iš Kuršių nerijos miškų medienos, kuri įprastai naudojama biokurui ar popieriaus gamybai. Žaidimų erdvė sukonstruota iš įvairaus storio pagal užsakymą pjaustytų medienos elementų – nuo plonų kaip popierius iki storų juodalksnio, kalnapušės, baltažiedės robinijos, beržo, kaštono, klevo ir pušies lentų.

Komisijos nariai pasidžiaugė Panevėžio mieste sukurta erdve, kuri kaip prevencinė priemonė prisideda prie aplinkos, kurioje asmuo gyvena, mokosi, dirba ir kuria, keitimo.

Seimo kanceliarijos nuotr.

- **Dėl Lietuvos visuomeninio transliuotojo kanaluose bei kitose visuomenės informacijos sklaidos priemonėse skleidžiamos socialinės ir šviečiamosios informacijos, nekomercinės reklamos priklausomybių prevencijos tema**

Komisija birželio 18 d. kartu su Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (toliau – LRT) vadovybe bei institucijų atstovais aiškinosi, kokios yra galimybės Lietuvos nacionalinio radijo ir televizijos (LRT) programose (televizija, radijas, portalas) bei kitose visuomenės informacijos sklaidos priemonėse gauti socialinėms kampanijoms neatlygintinai skiriamą reklamos kiekį, kurioms kampanijoms yra suteikiami prioritetai. Domėjosi, ar skleidžiama socialinė, šviečiamoji informacija, nekomercinė reklama

priklausomybių prevencijos tema yra paveiki, atitinka prevencinių programų turinį, kokie yra numatyti lėšų šaltiniai socialinėms informacinėms kampanijoms.

Seimo kanceliarijos nuotrauka (aut. Olga Posaškova)

Partnerysčių skyriaus vadovas Orestas Kostiukas informavo Komisiją, kad LRT skleidžiamos kultūrinės, socialinės ir šviečiamosios informacijos kiekis auga. LRT transliuoja 6-7 socialinės informacijos kampanijas per mėnesį (2024 m. – 77 kampanijos). 2024 m. televizijoje ištransliuota 144 val. (~24 min per dieną) socialinės, kultūrinės ir šviečiamosios informacijos, 25 proc. iš jų buvo skirta socialinei informacijai. 2024 m. LRT neatlygintinai ištransliavo informacijos už 2 mln. 350 tūkst. Eur. LRT stengiasi atliepti vis didėjančių poreikių socialinės-kultūrinės informacijos viešinimui.

Pagal Tarybos patvirtintas rekomendacijas, LRT priima visas kampanijas, kuriose skelbiama aktuali, būtina socialinė-prevencinė informacija, reguliuojamas priklausomybes skatinančių įmonių atsiradimas tarp projektų rėmėjų.

LRT neleidžia savo eteryje transliuoti renginių rėmėjų – lažybų ir greitųjų kreditų bendrovių. Socialiai pažeidžiamoms grupėms (beglobiai ar emocines problemas išgyvenantys vaikai, neįgalieji, tautinės mažumos) skirtos kampanijos, dažniausiai naudojasi tik LRT skirtu eteriu, kitos turi papildomų lėšų komunikacijai, tad nusiperka daugiau eterio.

Šiais metais LRT ėmėsi iniciatyvos aktualizuoti emocinės sveikatos problemą visuomenėje su kampanija „Trūksta žodžių“.

2023-2025 m. LRT transliuotos priklausomybių prevencijos kampanijos:

Lošimų priežiūros tarnybos kampanijos „Nebenoriulosti.lt“/„Lošėjų apsauga“ (ištransliuotas eterio kiekis: 180 klipų TV, 180 klipų radijuje, 457 000 parodymų portale). Tikslas: visuomenės švietimas, įspėjant pažeidžiamas jos grupes apie galimą lošimų žalą bei informuojant apie esamus pagalbos būdus.

- Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento užsakymu 2024-2025 m. transliuota skatinimo mesti rūkyti kampanija – metimo rūkyti pagalbos telefonu linija 1819 (ištransliuotas eterio kiekis: 60 kartų TV, 60 kartų radijuje, 160 000 parodymų portale)
- Vilniaus miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biuro psichoaktyviųjų medžiagų prevencijos kampanija, skirta didinti psichoaktyviųjų medžiagų prevenciją jaunuolių tarpe, informuoti tėvus, didinti tėvų ir jaunuolių sąmoningumą (ištransliuotas eterio kiekis: 30 kartų TV, 30 kartų radijuje, 80 000 parodymų portale)
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos kampanija „Atpažink smurtą“, kuria siekiama gerinti smurto atpažįstamumą ir skatinti nepakantumą bet kokios rūšies smurtui (ištransliuotas eterio kiekis: 30 kartų TV, 30 kartų radijuje, 30 parodymų portale)
- Aktyviai komunikuojama informacija apie emocinės pagalbos suteikimą, kas aktualu ir žmonėms kenčiantiems nuo savo ar artimųjų priklausomybių (3 Jaunimo linijos kampanijos per 2024-25 m., ištransliuotas eterio kiekis: 90 kartų TV, 70 kartų radijuje, 160 000 parodymų portale). Tikslas: priminti jauniems žmonėms, kad patiriant emocinius sunkumus, jie visuomet gali kreiptis nemokamos pagalbos bei priminti paauglių tėvams ir globėjams, kad gali paskatinti jaunas žmones kreiptis pagalbos į Jaunimo liniją
- Labai jautriai vaikų auditorijai skirta emocinio palaikymo linija „Vaikų linija“. Tikslas: siekiama didinti žinomumą ir daugiau kalbėti apie emocinę paramą vaikams ir kaip auga jos poreikis, užtikrinti emocinės paramos vaikams tęstinumą (ištransliuotas eterio kiekis: 120 kartų TV, 120 kartų radijuje, 240 000 parodymų portale)
- Psichologinė pagalba vyrams, kurie labiausiai kenčia nuo priklausomybių. Tikslas: teikti kompleksines konsultacines paslaugas, skirtas vyrams, esantiems sudėtingoje psichologinėje situacijoje, t. y. dėl ekonominių, socialinių ar asmeninių sunkumų išgyvenantiems emocines ir/ar psichologines krizes, įskaitant savižudybės, smurto, priklausomybių riziką, užtikrinant pagalbos prieinamumą visoje Lietuvoje
- Pagalbos vyrams linija „Nelik vienas“. Tikslas: kviesti vyrus kreiptis pagalbos pasitelkiant viešinimo renginius, informavimo priemones, teikti kompleksinę pagalbą besikreipiantiems, inicijuoti tęstinės pagalbos užtikrinimą
- Pagalbos moterims linija. Tikslas: didinti „Pagalbos linija moterims“ žinomumą, kas įgalins daugiau žmonių gauti nemokamą, anoniminių emocinę pagalbą
- Emocinės paramos tėvams programa „Drauge“. Tikslas: paskatinti tėvus, auginančius nepilnamečius vaikus, kreiptis emocinės pagalbos išgyvenant sudėtingą gyvenimo laikotarpį
- Pagalbos telefono linija „Vilties linija“. Tikslas: nenutrūkstamai teikti visus metus emocinę paramą Lietuvoje gyvenantiems suaugusiems, išgyvenantiems emocines krizes, įskaitant savižudybės, smurto ir priklausomybių rizikas, padidinant „Vilties linijos“ pasiekiamumą trumpuoju 116123 numeriu ir kitos.

Pranešėjas atkreipė Komisijos dėmesį, kad jokia socialinė reklama negali atsverti komerciniuose kanaluose skleidžiamos priklausomybės skatinančios informacijos. Vien azartinių lošimų reklamos buvo beveik 3,5 kartų daugiau nei visos LRT ištransliuojamos kultūrinės-socialinės informacijos. 2024 m. komerciniuose kanaluose ištransliuota 230.000 arba 486 val. azartinių lošimų reklamos klipų, t. y. 43 proc. daugiau nei 2023 m.

Sveikatos apsaugos ministerijos (toliau – SAM) Psichikos sveikatos skyriaus patarėja Jelena Talačkienė pristatė SAM organizuojamas socialines-informacines kampanijas aktualiomis sveikatos temomis, įskaitant ir psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos temą.

Institucijos iniciatyva transliuoti ir per socialinės žiniasklaidos kanalus viešinti vaizdo klipai apie elektroninių cigarečių žalą, jaunuolių atsparumą jas vartojant bei paskatinimą pasirinkti sveiką laisvalaikį (krepšinį), reklamuojant Nacionalinę metimo rūkyti pagalbos liniją. SAM užsakymu Higienos institutas parengė ir per 2025 m. gegužės mėn. savivaldybėms išplatino 300 000 skrajučių ir 2000 plakatų, skirtų viešinti pirminės asmens sveikatos priežiūros įstaigose ir savivaldybių visuomenės sveikatos biuruose teikiamas metimo rūkyti pagalbos paslaugas bei Nacionalinę metimo rūkyti pagalbos telefoninę liniją.

SAM užsakymu Respublikinis priklausomybės ligų centras parengė ir 2025 m. kovo – gegužės mėn. paviešino 10 informacinių videofilmų, skirtų tėvams, mokykloms, siekiant stiprinti tėvų vaidmenį ir informuotumą vaikų psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos tema. Animuotų 10 informacinių videofilmų tikslas – suteikti tėvams naudingos informacijos ir patarimų, padėsiančių kalbėti su vaikais ir spręsti situacijas, susijusias su psichoaktyviosiomis medžiagomis, taip pat kur galima gauti pagalbos tiek tėvams, tiek vaikams. Patarėjos nuomone, būtų tikslinga bendradarbiauti su LRT dėl šių informacinių videofilmų viešinimo.

Videofilmai:

1. [Kodėl vaikai pradeda vartoti psichoaktyvias medžiagas?](#)
2. [Rizikos ir apsauginiai veiksniai, susiję su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu](#)
3. [Kada, kur ir kaip pradėti pokalbį su vaiku?](#)
4. [Kaip išmokyti vaiką pasakyti "Ne"?](#)
5. [Kaip atpažinti, kad vaikas vartoja psichoaktyvias medžiagas?](#)
6. [Patarimai: kaip kalbėti, jeigu vaikas vartoja psichoaktyvias medžiagas?](#)
7. [Pagalbos būdai vaikui](#)
8. [Pagalbos būdai tėvams](#)
9. [Nepatogūs vaikų klausimai: kaip atsakyti?](#)
10. [Reagavimas laiku: visada būtina padėti kitam](#)

Kartu su informaciniais videofilmais yra parengta lydimoji medžiaga „Naudojimo mokyklose patarimai“ (informacija buvo išplatinta per savivaldybių švietimo skyrius, TAMO dienynus ir kt. mokyklų naudojamus kanalus).

Parengtas ir platinimui skirtas vienlapis su visa informacija vienoje vietoje: https://www.rplc.lt/wp-content/uploads/2025/03/RPLC-te_vams-vienlapis-v7.0.pdf

Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fondo (toliau – VVSSF) pirmininkė Gražina Belian informavo Komisiją, kad iš Visuomenės sveikatos stiprinimo fondo 2024 m. socialinėms informacinėms kampanijoms buvo skirta 52 proc. visų 2024 m. fondo lėšų. Fondo lėšomis finansuotos dvi socialinės kampanijos (iš viso 14 projektų):

- tęstinė socialinė informacinė viešinimo kampanija „Rinkis gyvenimą“, vykdyta pasitelkiant nacionalines, regionines, kabelines televizijas, internetinius portalus, lauko reklamą, nacionalinę bei regioninę spaudą, nacionaliniu mastu transliuojančias ir regionines radijo stotis, specializuotą žiniasklaidą sveikatos ir mokslo temoms, viešąjį transportą.
- Psichikos sveikatos puoselėjimo komunikacijos kampanija – psichikos sveikatos sunkumų ir sutrikimų turinčių asmenų atskirties ir stigos mažinimo bei visuomenės psichikos sveikatos raštingumo didinimo kampanija „Žvelk giliau“;
- savižudybių prevencijos kampanija „Tu esi“;
- depresijos po gimdymo prevencijos ir nėščiųjų, gimdyvių bei neseniai pagimdžiusių moterų psichikos sveikatos puoselėjimo kampanija – vykdyta pasitelkiant socialinius tinklus, internetinių portalų turinio projektus, lauko standus ir ekranus reklamai, televizijos transliuotojus, regioninę / nacionalinę spaudą, viešąjį transportą.

Komisijai pristatyta, kad 2025 m. iš VVSSF socialinėms kampanijoms priklausomybių prevencijos srityje numatyta skirti 260 000 Eur lėšų: iš jų 2025 m. – 130 000 Eur, 2026 m. – 130 000 Eur. Numatyta „Psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo prevencijos socialinė kampanija“, siekianti mažinti psichoaktyviųjų medžiagų vartojimą, orientuota į vaikų ir jaunuolių (12–29 m.) tikslinę grupę bei jų tėvus (globėjus). „Azartinių lošimų ir perteklinio skaitmeninių technologijų naudojimo prevencijos socialinė kampanija“. Šios kampanijos 3 projektams iš viso bus skirta 800 000 Eur, iš jų 2025 m. – 400 000 Eur, 2026 m. – 400 000 Eur.

Seimo kanceliarijos nuotrauka (aut. Olga Posaškova)

Apibendrinamas posėdį Komisijos pirmininkas prof. Dr. Saulius Čaplinskas pasidžiaugė ir padėkojo Lietuvos nacionaliniam radijui ir televizijai, kuri 2024 m. neatlygintinai skyrė net 144 valandas eterio kultūrinei, socialinei ir šviečiamajai informacijai, tai sudaro apie 2,35 mln. eurų vertės rinkoje. Šis indėlis yra labai konkretus atsakas į visuomenės informavimo ir švietimo poreikius, ypač kai žinome, kad tuo pačiu laikotarpiu komerciniuose kanaluose azartinių lošimų reklamos buvo net 3,5 karto daugiau. Tai rodo, kaip svarbu stiprinti viešųjų kampanijų vaidmenį ir užtikrinti, kad socialinės kampanijos būtų ne tik matomos, bet ir veiksmingos. Būtina, kad jos būtų nukreiptos į aiškias rizikos grupes – jaunuolius, žmones, patiriančius nerimą ar skurdą, turinčius polinkį į kelias priklausomybes. Taip pat svarbu, kad šios kampanijos būtų suderintos su ilgalaikėmis valstybinėmis prevencijos programomis, paremtos mokslu, emociniu poveikiu ir nuolat vertinamos pagal tikslumą. Valstybinio visuomenės sveikatos stiprinimo fonde 2025–2026 m. numatyta 260 000 Eurų priklausomybių prevencijos kampanijoms. Bent dalį šių lėšų būtina skirti poveikio matavimui, tik taip galime užtikrinti, kad kiekvienas viešosioms kampanijoms skirtas euras kurs tikrą, ilgalaikį elgsenos pokytį ir prisidės prie sveikesnės, sąmoningesnės visuomenės kūrimo. Taip pat kasmet atsakyti į klausimą – ar mažėja priklausomybių paplitimas, ar trumpėja besikreipiančiųjų eilės į pagalbos linijas, ar kampanijos pasiekia savo tikslinę auditoriją.

Kita Komisijos veikla

- **Diskusija „Alkoholio kontrolės politikos poveikis Lietuvai: Baltijos alkoholio kontrolės politikos projekto įžvalgos (2020–2025 m.)**

Vasario 19 d. Komisija kartu su Pasaulio sveikatos organizacijos (toliau – PSO) biuru Lietuvoje organizavo diskusiją, kurioje buvo pristatyti ir aptarti pagrindiniai Baltijos alkoholio kontrolės politikos projekto (2020–2025 m.) rezultatai.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Ižangai į vėliau ta pačia tema Seime vyksiančią diskusiją, kurioje buvo plačiau kalbama ir diskutuojama apie Lietuvoje įgyvendinamą alkoholio kontrolės politiką ir jos poveikį alkoholio vartojimui, Seime buvo surengta spaudos konferencija. Spaudos konferencijoje savo įžvalgomis dalinosi asmenys, prisidedantys prie Lietuvos alkoholio kontrolės politikos formavimo ir analizės: diskusiją moderavo prof. dr. Saulius Čaplinskas, pagrindiniais pranešėjais buvo prof. dr. Mindaugas Štelemėkas, prof. dr. . Jiurgenas Rėmas (Jürgen Rehm), dr. Marija Noifeld (Maria Neufeld), PSO biuro Lietuvoje vadovė Ingrida Zurlytė.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas spaudos konferencijoje sakė, kad moksliniai tyrimai aiškiai rodo – visapusiška alkoholio kontrolės politika mažina sergamumą ir mirtingumą. Lietuva savo pavyzdžiu taip pat įrodė, kad pritaikytos alkoholio kontrolės priemonės yra veiksmingos. Tai ne tik skaičiai ir statistika, bet ir realios žmonių gyvybės. Mažesnis alkoholio prieinamumas reiškia mažiau priklausomybių, mažiau ligų ir daugiau gyvenimo metų. Dabar svarbiausia – neatsitraukti ir įgyvendinti alkoholio kontrolės priemones, kurios yra naudingos ir visuomenės sveikatai, ir šalies ekonomikai.

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuva ėmėsi ryžtingų veiksmų mažinti su alkoholiu susijusią žalą, įgyvendindama tokias priemones kaip didesni mokesčiai alkoholiui, reklamos draudimas ir prekybos apribojimai. Šios politikos priemonės lėmė 20 proc. sumažėjusį su alkoholiu susijusį mirtingumą bei bendrą vartojimo mažėjimą, įrodydamos, kad griežtas alkoholio reguliavimas gali turėti reikšmingą poveikį visuomenės sveikatai.

Prof. Mindaugas Štelemėkas, Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Sveikatos tyrimų instituto vadovas, akcentavo, kad Lietuva pademonstravo, kad tinkamai suformuota alkoholio kontrolės politika ilgina gyvenimo trukmę, ypač tarp vyrų, mažina mirtingumo nelygybę, ligų naštą ir hospitalizacijų skaičių. Šias priemones būtina tęsti ir dokumentuoti, kad kitos Europos šalys galėtų pasimokyti iš šios sėkmės istorijos.

Seime vykusioje **diskusijoje „Alkoholio kontrolės politikos poveikis Lietuvai: Baltijos alkoholio kontrolės politikos projekto išvalgos (2020–2025 m.)“** pristatytos pagrindinės mokslinio projekto tyrimo išvados ir esminės įgytos pamokos. Tai penkerius metus trukęs tyrimas, vertinęs politikos priemonių poveikį Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje. Alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimą Lietuvoje įvertinęs kaip visuomenės sveikatos sėkmės modelį.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Mokslinį projektą finansavo Jungtinių Amerikos Valstijų Nacionalinio piktnaudžiavimo alkoholiu ir alkoholizmo institutas (NIAAA), pagrindiniais tyrėjais buvo Lietuvos sveikatos mokslų universiteto (LSMU) Sveikatos tyrimų instituto, taip pat Kanados ir kitų šalių mokslininkai. Projekto tikslas – įvertinti Lietuvos alkoholio kontrolės politikos poveikį Lietuvos gyventojų sergamumui ir mirtingumui.

Diskusijos pranešimų metu buvo girdimos skambios antraštės, kurios byloja, kad Lietuvoje vykdyta alkoholio kontrolės politika ir jos rezultatai neliko nepastebėti:

- *„Nuo alkoholio sukeliamos naštos iki efektyvios alkoholio politikos: Lietuvos sėkmės istorijos formulė“*
- *„Europa galėtų pasimokyti iš Baltijos šalių, o ypač iš Lietuvos“*
- *„Alkoholis ES: kodėl svarbu mokytis iš Lietuvos“*

Nuo 2008 m. iki 2018 m. Lietuvoje įgyvendinus eilę svarbių alkoholio kontrolės priemonių, „geriausių pirkinių“ (angl. „best buys“) politiką, buvo stebimi neabejotinai teigiami pokyčiai visuomenės sveikatos rodiklių gerėjime.

Ypač svarbios politikos priemonės įgyvendintos ir išlaikytos 2008–2009 m. ir 2017–2018 m.

- 2008 m. uždrausta alkoholio reklama televizijoje/radijuje dienos metu, padidinti akcizo mokesčiai – sumažino įperkamumą.
- 2009 m. įsigaliojo draudimas parduoti alkoholinius gėrimus išsinešimui nuo 22 val. iki 8 val.

- 2017 m. reikšmingas alkoholio akcizo pakėlimas, kuris padidino valstybės biudžeto pajamas iš akcizų 67 mln. eurų, kai tuo tarpu alkoholio vartojimas tais metais sumažėjo beveik 1 litru absoliutaus (100 proc.) alkoholio, tenkančio vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui.
- 2018 m. sutrumpintos pardavimo valandos išsinešimui, įsigaliojo draudimas parduoti alkoholinius gėrimus išsinešimui nuo 20 val. iki 8 val. nuo pirmadienio iki šeštadienio, sekmadieniais leidžiamas išsinešimas 10–15 val. Visiškas alkoholio reklamos draudimas (televizija, radijas, internetas), taip pat legalaus alkoholio įsigijimo amžius padidintas nuo 18 m. iki 20 m.
- 2020 m. pirmieji apribojimai susiję su COVID-19 pandemija. Karantino metu bendras alkoholio vartojimas sumažėjo, tačiau didelį alkoholio kiekį vartojantys asmenys išgėrė daugiau, o tai lėmė mirčių, susijusių su alkoholiu, skaičiaus padidėjimą. Nors eismo įvykių ir sužeidimų sumažėjo, tačiau alkoholio sukeltų įvykių santykinė dalis padidėjo. Šie neigiami padariniai pabrėžia veiksmingų alkoholio kontrolės politikos priemonių poreikį ekstremalių situacijų, tokių kaip pandemijos, metu.

Išskirtinė Lietuvos problema yra žema vyrų vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė, prie šios problemos sprendimo taip pat prisidėjo mokslu pagrįstos alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimas.

Nuo 2007 m. (70,8 m.) iki 2019 m. (76,4 m.) – vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė Lietuvoje paaugo 5,6 metų, dar daugiau tarp vyrų – 6,9 metais. 2023 m. bendra vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė siekia 77,4 metus, tačiau išlieka didelis skirtumas tarp vyrų (72,9 m.) ir moterų (81,7 m.), siekiantis 8,9 metus.

Nuo 2008 m. iki 2018 m. Lietuvoje mirtingumas dėl visų priežasčių sumažėjo 22 proc. Alkoholio kontrolės politikos įgyvendinimo periodais (2008–2009 ir 2014–2018 m.) mirtingumas dėl bet kokios priežasties mažėjo 3,2 proc. daugiau nei kitais periodais. Reikšmingas akcizo pakėlimas 2017 m. susijęs su sumažėjusiu mirtingumu ir per metus dėl to galėjo būti išvengta 4,8 proc. arba 1452 mirčių.

Per aptariamus metus legalių alkoholinių gėrimų suvartojimo pokytis, tenkantis vienam 15 metų ir vyresniam gyventojui, litrais absoliutaus (100 proc.) alkoholio: 2007 m. – 13,9 l, tuo tarpu 2023 m. – 11 l.

Pagrindiniai diskusijos pranešėjai ir tyrimą atlikę mokslininkai: Lietuvos sveikatos mokslų universiteto Sveikatos tyrimų instituto vadovas prof. dr. Mindaugas Štelemėkas, Priklausomybių ir psichikos sveikatos centro Psichikos sveikatos politikos tyrimų instituto vyresnysis mokslininkas, Tarptautinės vėžio tyrimų agentūros leidinių serijos apie vėžio prevenciją „Alkoholio politika“ 20B tomo darbo grupės pirmininkas prof. dr. Jiurgenas Rėmas (Jürgen Rehm), PSO Europos regiono biuro ekspertė alkoholio klausimais dr. Marija Noifeld (Maria Neufeld), ilgai diskutavo su politikais, mokslininkais ir institucijų atstovais.

Visi pritariamai sutiko, kad alkoholio kontrolės politika yra veiksminga tuomet, kai ji yra tinkamai įgyvendinama, todėl būtinos kompleksinės alkoholio kontrolės politikos priemonės bei nuolatinė jos vykdymo stebėseną.

Taip pat liko ir atvirų klausimų dėl kurių Lietuva dar turės apsispręsti: alkoholio ženklinimas, nealkoholinių vyno, sidro, alaus, kitų nealkoholinių alaus kokteilių prieinamumo nepilnamečiams asmenims ribojimo klausimas ir kt.

Pagrindinės vykdyto projekto išvados:

- Akcizo mokesčių didinimas ir prieinamumo apribojimai efektyviai sumažino alkoholio vartojimą ir bendrą mirtingumą šalyse, kuriose jie buvo įgyvendinti, tai lėmė gyvenimo trukmės ilgėjimą. Mokesčių didinimas iki tokio lygio, kuris mažina alkoholio įperkumą, gali duoti reikšmingą investicijų grąžą – mažindama mirtingumą ir sergamumą bei didindama mokestines pajamas.
- „Geriausią pirkinių politiką“ (mokesčių didinimas, prieinamumo apribojimai, reklamos draudimai) turėjo reikšmingos įtakos jaunimo alkoholio vartojimui. Prekybos draudimas yra labiau ilgalaikė priemonė, tačiau ji pasirodė naudinga mažinant jaunų žmonių apsinuodijimo dažnį. Prieinamumo apribojimai yra ypač svarbūs gerinant gėrimo įpročius. Įrodyta, kad visos šios priemonės turi įtakos paaugliams!

- Alkoholio kontrolės politika gali padėti mažinant mirtingumo nelygybę tarp skirtingų socialinių ir ekonominių grupių.
- Neveiklumas ar alkoholio kontrolės politikos silpninimas lems didesnę ligų naštą, didesnę mirtingumą ir trumpesnę gyvenimo trukmę.

Pasaulio sveikatos organizacijos biuro Lietuvoje nuotr. (aut. Edita Paulikaitė-Bivainė)

Apibendrinamas diskusiją Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinskas sakė, kad Lietuva įrodė, jog vykdoma alkoholio kontrolės politika mažina mirtingumą ir sveikatos problemas. Lietuva savo pavyzdžiu taip pat įrodė, kad pritaikytos alkoholio kontrolės priemonės yra veiksmingos. Tai ne tik skaičiai ir statistika, bet ir realios žmonių gyvybės. Mažesnis alkoholio prieinamumas reiškia mažiau priklausomybių, mažiau ligų ir daugiau gyvenimo metų. Atlaisvindami prekybos ribojimus sekmadieniais, atsisakydami galiojančio draudimo prekiauti alkoholiu degalinėse, rizikuojame sugrįžti į praeitį, kai alkoholio vartojimas Lietuvoje buvo viena didžiausių sveikatos problemų. Dabar svarbiausia – neatsitraukti ir įgyvendinti alkoholio kontrolės priemonės, kurios yra naudingos ir visuomenės sveikatai, ir šalies ekonomikai.

- **Diskusija „Tvarus bendradarbiavimas priklausomybių srityje: politika, specialistas, visuomenė“.**

Komisijos pirmininkas, gegužės 16 d. dalyvavo Kaune vykusioje diskusijoje „Tvarus bendradarbiavimas priklausomybių srityje: politika, specialistas, visuomenė“.

Seimo kanceliarijos nuotrauka (aut. Erika Mikalajūnienė)

Kauno miesto savivaldybės patalpose Priklausomybės ligų specialistų asociacija surinko gausų būrį politikų, visuomenės sveikatos specialistų, socialinių paslaugų teikėjų, sveikatos priežiūros įstaigų, visuomeninių organizacijų ir kitų institucijų atstovus, kuriems rūpi pažeidžiamų visuomenės grupių problemos ir pagalbos būdų jiems gerinimo galimybės.

Dalyvauti ir pasisakyti diskusijoje buvo pakviesti Seimo vicepirmininkė, Sveikatos reikalų komiteto narė Orinta Leiputė, Seimo Socialinių reikalų ir darbo komiteto narys Darius Razmislevičius, Seimo Priklausomybių prevencijos komisijos pirmininkas, Sveikatos reikalų komiteto narys prof. Dr. Saulius Čaplinkas.

Dalyviai aktyviai diskutavo ir tarėsi kaip organizuoti priklausomybių konsultantų darbą, užtikrinti vieningą profesionalią ir efektyvią paslaugų sistemą, efektyviau išnaudoti žmogiškuosius ir finansinius išteklius, tam, kad mažinti priklausomybę turinčių asmenų stigmatizaciją ir skatinti pagalbos ieškojimą. Aptartos priklausomybių konsultantų funkcijos, teisės ir pareigos, paslaugų teikimo stebėsenos sistema.

Diskusijoje Komisijos pirmininkas prof. dr. Saulius Čaplinkas akcentavo, kad asmenims žalingai vartojantiems alkoholį, patiriantiems sunkumų gyvenime dėl narkotinių medžiagų vartojimo bei dėl rizikingo elgesio, susijusio su lošimais, privalome suteikti palydėjimą kartu dėdami visas pastangas, siekiant „gydyti“ visuomenę, tam, kad visa aplinka būtų nepalanki terpė asmenims įsitraukti į žalingą ir rizikingą elgesį.

Dar 2018 m. Lietuvoje pradėtos teikti priklausomybių konsultavimo paslaugos, kurias pagal sveikatos apsaugos ministro įsakyme nustatytus reikalavimus priklausomybių konsultantas galėjo teikti asmenims žalingai vartojantiems alkoholį, o 2024 m., įsigaliojus naujam įsakymui, įtraukta pagalba asmenims susiduriantiems su problemomis ne tik dėl žalingo alkoholio vartojimo, bet ir dėl narkotinių medžiagų vartojimo bei rizikingo elgesio, susijusio su lošimais.

Priklausomybių konsultantas tokias paslaugas teikia individualiai bei anonimiškai alkoholį ar narkotines medžiagas vartojantiems ar lošiantiems asmenims bei jų artimiesiems.

Priklausomybių konsultavimo paslaugų teikimo mokymo programas derina Respublikinis priklausomybės ligų centras (RPLC), taip pat tvirtinta priklausomybių konsultavimo paslaugas norinčių teikti asmenų atitiktis nustatytiems mokymo programų reikalavimams.

Šiuo metu Lietuvoje su RPLC priklausomybės konsultantų mokymų programas yra suderinę 3 organizatoriai: VŠĮ „Problemų sprendimo centras“, Socialinių iniciatyvų centras „Atviras ratas“, VŠĮ „Psichikos sveikatos iniciatyva“.

Įsigaliojus naujam įsakymui, konsultantai gali dirbti ne tik visuomenės sveikatos biuruose, bet ir socialinių paslaugų įstaigose bei nevyriausybiniuose organizacijose.

Priklausomybių konsultanto teikiamų paslaugų stebėseną vykdoma vadovaujantis priklausomybių konsultanto pateiktais priklausomybių konsultavimo paslaugų duomenimis, kuriuos savivaldybių visuomenės sveikatos biurai privalo teikti RPLC, taip pat kitoms valstybės ir savivaldybių įstaigoms, nevyriausybiniams ir kitoms organizacijoms. Individualiai paslaugas teikiantiems priklausomybių konsultantams šiuos duomenis teikti RPLC yra tik rekomenduojama.

Iš priklausomybės konsultantų pateiktų duomenų RPLC už 2024 m. galime matyti: Priklausomybės konsultantai bendrai suteikė 3670 konsultacijų pirmą kartą ir pakartotinai apsilankiusiems asmenims. Daugiausia konsultacijų suteikė Kauno miesto savivaldybės visuomenės sveikatos biure dirbantys priklausomybės konsultantai. Vidutinis mėnesio suteiktų konsultacijų skaičius yra apie 306 konsultacijos.

- **Spaudos konferencija, skirta Pasaulinei dienai be tabako paminėti: „Atskleiskime tiesą – demaskuokime patrauklumą!”**

Komisija kartu su Pasaulio sveikatos (toliau – PSO) organizacijos biuru Lietuvoje birželio 2 d. Seimo Spaudos konferencijų salėje surengė spaudos konferenciją, skirtą Pasaulinei dienai be tabako paminėti – „Atskleiskime tiesą – demaskuokime patrauklumą!”.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Gegužės 31-oji minima kaip Pasaulinė diena be tabako, kurios proga PSO ir visuomenės sveikatos šalininkai inicijuoja kampaniją, siekdami atkreipti dėmesį į tabako vartojimo keliamą pavojų bei atskleisti žalingas tabako pramonės taktikas.

Renginio tikslas – atskleisti tiesą apie manipuliacines tabako ir nikotino pramonės technologijas ir paskatinti žiniasklaidą, politikos formuotojus ir visuomenę atkreipti dėmesį į problemos mastą bei neatidėliotinių sprendimų poreikį.

Šių metų tema – „Demaskuokime patrauklumą!“ – atskleidžia, kaip tabako ir nikotino pramonė taiko rinkodaros strategijas, siekdama pavojaus produktus pateikti kaip patrauklius, ypač jaunimui.

Augantis nikotino produktų vartojimas tarp jaunimo kelia didelį susirūpinimą. 2022 m. nustatyta, kad 12,5 proc. paauglių Europos regione vartojo elektronines cigaretes, palygintus su vos 2 proc. suaugusiųjų. HBSC (Paauglių gyvenimo ir sveikatos stebėsenos) tyrimo duomenimis, Lietuvoje net 38 proc. 9 klasės mokinių yra bent kartą bandę rūkyti elektronines cigaretes, tuo tarpu kai tik 1,6 proc. devintokų renkasi rūkyti tik įprastas cigaretes. Tai dar kartą pabrėžia skubių reguliavimo priemonių ir jaunimui skirtos prevencijos svarbą, orientuotą būtent į elektronines cigaretes.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Visuomenės sveikatos bendruomenė visame PSO Europos regione aktyviai dirba siekdama spręsti šį iššūkį, o Pasaulinė diena be tabako – puiki proga atkreipti dėmesį į vis didėjančią problemą ir šviesti visuomenę apie tabako pramonės tikruosius tikslus bei naudojamąs priemones.

PSO ragina visas šalis priimti visapusiškus skonio ir kvapo draudimus visiems tabako, nikotino ir susijusiems produktams bei skonio priedų draudimą visuose produktuose, skonio apibūdinimų ir vaizdinių ant pakuotės draudimą ir reglamentavimo spragų, kurios leidžia į rinką patekti naujiems skonio produktams ir skonio priedams, panaikinimą.

Seimo kanceliarijos nuotrauka

Komisijos pirmininkas prof. Dr. Saulius Čaplinskas spaudos konferencijoje sakė, kad vienkartinės elektroninės cigaretės populiarios tarp jaunimo dėl žemos kainos, patrauklaus dizaino ir agresyvios reklamos socialiniuose tinkluose. Vienkartinė elektroninė cigaretė, kainuojanti vos 5–6 eurus, gali būti išpūsta iki 9000 kartų – tai prilygsta daugiau nei 300 įprastų cigarečių. Be to, šie gaminiai dažnai išmetami vos po kelių dienų, o jų sudėtyje esantis plastikas ir ličio baterijos kelia rimtą grėsmę aplinkai. Reaguodamos į šią situaciją, kai kurios Europos šalys jau ėmėsi veiksmų. Belgija ir Prancūzija uždraudė vienkartinių elektroninių cigarečių prekybą. Jungtinėje Karalystėje toks draudimas įsigalios nuo šių metų birželio 1 d. Lietuvoje turime grįžti prie svarstymų uždrausti vienkartinės elektroninės cigaretės. Tai būtų svarbus žingsnis siekiant sumažinti jų patrauklumą ir prieinamumą jaunimui, išvengti aplinkos taršos. Nors šiuo metu ir galioja griežti apribojimai dėl šių gaminių sudėties, reklamos ir prekybos nepilnamečiams, tačiau akivaizdu, kad to nepakanka – būtina stiprinti kontrolę ir švietimą.

Pasaulio sveikatos organizacijos biuro Lietuvoje vadovė Ingrida Zurlytė teigė, kad tabako pramonės taktika turi būti aiškiai atskleista. Ji sąmoningai taikosi į jaunus vartotojus, pasitelkdama socialinius tinklus, vaikams patrauklų turinį ir dezinformaciją. Kviečiame visuomenę ir politikos formuotojus imtis griežtesnių priemonių – drausti skonio priedus, griežtinti reglamentavimą ir užtikrinti, kad visuomenės sveikata, o ypač vaikų ir paauglių gerovė, būtų aukščiausias prioritetas.

Narkotikų, tabako ir alkoholio kontrolės departamento direktorė dr. Rita Sketerskienė kaip tabako kontrolės politikos įgyvendinančios institucijos vadovė atkreipė dėmesį į savivaldybių vaidmenį prisidedant prie rūkymo žalos mažinimo. Minėjo sukurta bendradarbiavimo tinklą su savivaldybių administracijomis, su kuriomis yra dalinamasi naujausia informacija apie psichoaktyvias medžiagas ir prevencijos svarbą. Pasidžiaugė, kad bendradarbiavimas vyksta sėkmingai, savivaldybių administracijos, visuomenės sveikatos biurai noriai dalinasi gauta medžiaga. Tai labai svarbu, nes jos yra arčiausiai bendruomenių, arčiausiai žmonių. Taip pat svarbu pažymėti, kad savivaldybės išduoda ir leidimus verslui vykdyti mažmeninę prekybą tabako gaminiais, todėl labai svarbu, jog jos suvoktų ir atsakomybę už šių produktų prieinamumo didinimą.

Komisijos pirmininkas

Saulius Čaplinkas

Parengė

*Komisijų skyriaus patarėja Erika Mikalajūnienė,
tel. (0 5) 209 6815, e. p. erika.mikalajuniene@lrs.lt*